

บทที่ 3

วิวัฒนาการการเมืองการปกครองของไทย

ในเรื่องของวิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองของไทยนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจและนักประวัติศาสตร์ของเราหลายท่านได้ทำการศึกษาและกล่าวถึงข้อมูลค่อนข้างละเอียด ซึ่งการศึกษาวิจัยของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะมุ่งเน้นถึงพัฒนาการทางการเมืองทางการเมือง ระบบการเมือง และการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงจะขอล่างถึงวิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองของไทยเรา โดยจะมุ่งถึงเนื้อหาสาระของระบบการเมืองการปกครองเพียงกว้าง ๆ ตั้งแต่ในช่วงของการปกครองอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา เรื่อยมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น และจะได้เน้นให้เห็นถึงพัฒนาการทางการเมืองการปกครองในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 เรื่อยมาจนถึงในช่วง พ.ศ. 2517 ซึ่งเป็นช่วงสำคัญที่ได้มีการเสนอให้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการสมัครรับเลือกตั้งจากที่ได้ปล่อยให้มีการเลือกตั้งแบบอิสระไปสู่การเลือกตั้งแบบสังกัดพรรคการเมืองพร้อมทั้ง ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2521 ได้มีการกำหนดรายละเอียดลงไปจนถึงนอกจากที่ผู้สมัครต้องสังกัดพรรคการเมืองแล้ว พรรคการเมืองยังถูกกำหนดให้เสนอจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งซึ่งถือได้ว่าเป็นการพัฒนาการเมืองของไทยที่สำคัญช่วงหนึ่ง โดยนักวิชาการที่เสนอเหตุผลที่ทำให้พรรคการเมืองต้องมีการกำหนดจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งจำนวนหนึ่งก็เพื่อมุ่งพัฒนาสถาบันทางการเมืองโดยเฉพาะสถาบันพรรคการเมืองให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นและมุ่งหวังให้สถาบันพรรคการเมืองเป็นสถาบันหลักทางการเมืองของไทยให้ได้ อย่างไรก็ตามยังมีปัจจัยอีกหลายประการที่มีผลส่งต่อพัฒนาการเมืองไทยของเราซึ่งผู้ศึกษาจะได้พยายามศึกษาวิจัยเพื่อวิเคราะห์ว่าแนวความคิดต่าง ๆ เหล่านี้มีผลต่อพัฒนาการเมืองไทยเรามากน้อยเพียงใด

3.1 การเมืองการปกครองของไทยช่วงอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา

การเมืองการปกครองในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาถือได้ว่าเป็นช่วงสำคัญช่วงหนึ่ง ทั้งนี้เพราะกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีอยู่ยาวนานถึง 417 ปี มีกษัตริย์ปกครองถึง 33 พระองค์ โครงสร้างทางการเมืองและการบริหารได้พัฒนามาจนถึงจุดสูงสุดในช่วงหนึ่ง การจัดระบบเศรษฐกิจและการจัดระเบียบสังคม ได้หยั่งรากลึกในสังคม แม้ภายหลังกรุงศรีอยุธยาจะแตกแต่ก็ได้มีการกู้ชาติ และสร้างราชธานีใหม่ โดยอาศัยการจัดระบบการปกครอง การบริหาร ตลอดจนกฎหมายในสมัย

กรุงศรีอยุธยา เป็นแม่แบบ อันมีลักษณะเป็นแบบ นายปกครองบ่าวหรือระบบไพร่ฟ้า ประชาชนไม่มีสิทธิในการเลือกผู้ปกครอง ตลอดจนไม่มีสิทธิในการเข้ามามีส่วนร่วมบริหารประเทศได้

3.2 การเมืองการปกครองไทยช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์

ในด้านการปกครองและการบริหาร มีการฟื้นฟูสถาบันกษัตริย์ และธำรงรักษาระบบการบริหารที่เคยใช้กันมาตั้งแต่สมัยพระบรมไตรโลกนาถเอาไว้ บางกอกกลายเป็นราชธานี และมีการขยายเขตการปกครองออกไปครอบคลุมพื้นที่รอบนอกอันได้แก่หัวเมืองชั้นนอก และเมืองประเทศราช มีการแบ่งหัวเมืองออกเป็น 4 ประเภทตามแบบอยุธยา มาตราการควบคุมและการกะเกณฑ์เอาเครื่องราชบรรณาการจากเมืองประเทศราชยังคงรักษาไว้เหมือนเดิม ระบบราชการยังคงเป็นแบบที่ตกทอดมาจากอยุธยา ตำแหน่งขุนนางได้แก่ สมเด็จเจ้าพระยา, เจ้าพระยา, พระยา, ขุน, หลวง, หมื่น โดยมีศักดิ์นิกายกับ ในหมู่เจ้านายก็มีระบบ "สกุลยศ" และ "อิสริยยศ" สกุลยศได้แก่ ยศที่มีมาตั้งแต่เกิด ประกอบด้วยเจ้าฟ้า, พระองค์เจ้า และหม่อมเจ้า ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ทรงเพิ่มยศขึ้นอีก 2 แบบคือ หม่อมราชวงศ์ และหม่อมหลวง แต่ไม่ถือว่าเป็นเชื้อพระวงศ์ หลังจากพ้น 5 ชั่วอายุคนแล้วคนในตระกูลเจ้าก็จะกลายเป็นสามัญ โดยมีสิทธิเพียงแค่เติมคำว่า "ณ อยุธยา" ไว้หลังนามสกุลเท่านั้น เพื่อบ่งบอกว่าเกี่ยวข้องกับราชวงศ์จักรี ส่วนอิสริยยศเป็นยศที่พระราชทานให้กับเจ้าหน้าทีสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ราชอาณาจักร พระองค์จะพระราชทานยศบอกตำแหน่งให้แก่เจ้านายเหล่านี้เอง อิสริยยศ ได้แก่ กรมพระยา กรมหลวง กรมขุน และกรมหมื่น เจ้านายที่ครองตำแหน่งเหล่านี้เรียก ทรงกรม¹

¹ ลิขิต อีร์เวคิน , วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย, (สำนักพิมพ์มหา-วิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2535) หน้า 68.

3.3 การเมืองการปกครองไทยช่วงการปฏิรูปการปกครองสมัยราชกาลที่ 5

การปฏิรูปและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองของไทยที่สำคัญและยิ่งใหญ่ และเป็นที่ยกย่องว่าสำคัญมากก็คือ การปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินและการทำให้ประเทศมีความทันสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นที่ยกย่องว่าสำคัญมากกว่า การปฏิรูปดังกล่าว เป็นจุดหัวเลี้ยวหัวต่อที่นำประเทศไทยก้าว ไปสู่ความเป็นประเทศศิวิไลซ์ทันสมัย ถ้าจะหลับตามอง ภาพในรัชสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งได้กล่าวมาแล้ว ก็จะทำให้เห็นว่าสังคมไทยในยุคต้นยังอยู่ในสภาพที่ราชอาณาจักรโบราณโดยมีรูปแบบการปกครองแบบตะวันออกบนฐานของอารยธรรมอินเดีย และจีน ซึ่งสามารถจัดการกับปัญหาทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งประเด็นทางปรัชญา และค่านิยมได้ในระดับหนึ่ง แต่เมื่อเทียบกับประเทศตะวันตก ซึ่งมีการจัดองค์กรแบบทันสมัยกว่า โดยเฉพาะในเรื่องทหาร และวิทยาการในทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ทำให้สังคมโบราณ หรือจารีตนิยมในเอเชีย โดยเปรียบเทียบแล้วอยู่ในสภาพล้าหลัง เพราะขาดความสามารถในการ แก้ปัญหา โดยเฉพาะเมื่อเผชิญกับชาติตะวันตก ซึ่งเดิมถือได้ว่าเป็นชาติที่ "ป่าเถื่อน" โดยเฉพาะ ในสายตาของจีนและญี่ปุ่น สังคมไทยก็เช่นเดียวกัน ก่อนที่จะมีการปฏิรูปในรัชสมัยของพระบาท สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กฎหมายและระเบียบต่างๆ ก็ยังใช้กฎหมายตราสามดวงเป็นหลัก การจัดการสังคมก็ยังคงเป็นระบบเดิมระบบราชการก็อาศัยโครงสร้างและระบบจากสมัยอยุธยา ระบบ เศรษฐกิจก็ยังคงอิงเกษตรกรรม ส่วนการค้าก็กระทำกันกับทางฝั่งมหาสมุทรอินเดียและแปซิฟิก มี ประเทศอินเดีย อาหรับ จีน เป็นต้น

การกล่าวเน้นการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน และการทำให้ทันสมัยในรัชสมัย พระพุทธเจ้าหลวงนั้น ในแง่หนึ่งก็เป็นเรื่องที่ถูกต้องตามความเป็นจริง แต่ในแง่หนึ่งก็ต้องตระหนัก ถึงข้อเท็จจริงที่ว่า การปฏิรูปได้เริ่มมีขึ้นบ้างแล้วตั้งแต่ในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมชนกนาถของ พระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และการปฏิรูปหรือการทำให้ทันสมัยยังมีการ สานต่อโดยพระราชโอรส คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยนัยหนึ่งกล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทำการปฏิรูปขนาดใหญ่ ส่วนพระบาทสมเด็จพระ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินการต่อจากที่สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงดำ เนินการแล้วเกือบจะสมบูรณ์

ในแง่การเมืองการปกครองนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญในหลายจุด แต่การ เปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็ผสมผสานไปกับการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ โดยพระองค์ทรงพยายามวาง

รากฐานเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ได้มีการส่งนักเรียน ข้าราชการ ไปทำการศึกษาในประเศยุโรป อาทิเช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส ฯลฯ ตลอดจนพระองค์ทรงได้ดำริว่า จะให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เป็นผู้ทรงมอบรัฐธรรมนูญ ฉบับแรกให้กับปวงชนชาวไทย

แต่สิ่งที่ปรากฏชัดเจนในเรื่องการปฏิรูปการปกครองของพระองค์คือ การรวมอำนาจ และการตั้งคณะรัฐบาลซึ่งประกอบด้วยพระญาติและพระเจ้าในองยาเธอ จนมีผู้เรียกว่าเป็นรัฐบาลของกลุ่มเจ้า (The Prince Regime)

การรวมอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นความจำเป็นเพื่อ การกระชับอำนาจอันจะเป็นฐานของการปฏิรูปดังได้กล่าวมาแล้ว แต่สภาพการณ์ดังกล่าวก็ย่อมจะ นำไปสู่การไม่สามารถขยายฐานการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบเปิดได้ แต่ก็มีข้อเท็จจริงคือ "ความไม่พร้อม" ของประชาชนที่จะมีสถาบันการเมืองแบบทันสมัย ดังที่พระองค์ท่านได้ทรงตอบ ได้กลุ่มเจ้านายและขุนนางที่ยืนถวายเป็นเหตุเห็น เรื่องการเปลี่ยนแปลงระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน

แต่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คือ นโยบายปฏิรูปของพระพุทธเจ้าหลวงได้ก่อให้เกิดการเติบโตของสถาบันทางการบริหาร นั่นคือ ระบบราชการโดยเฉพาะราชการทหาร และความตื่นตัวในทางการเมืองโดยเฉพาะส่วนหลังนี้ เป็นผลมาจากนโยบายการปฏิรูปการศึกษาและการส่งคนไทยไปศึกษาต่อต่างประเทศ

3.4 การเมืองการปกครองสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ถึง พ.ศ.2517

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นชอบกับการปกครองแบบ ประชาธิปไตย แต่ทรงเห็นว่าขณะนั้นยังไม่ถึงเวลาอันสมควรที่จะสถาปนาระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น จึงทรงดำเนินนโยบายเช่นเดียวกับพระชนกนาถ คือ ค่อยเป็นค่อยไป ตัวอย่างหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระองค์ได้พระทัยในระบอบประชาธิปไตยได้แก่การตั้ง "ดุสิตธานี" ขึ้น ดุสิตธานีเป็นเมืองสมมติซึ่งจัด ตั้งขึ้น โดยมีลักษณะที่จัดระเบียบบริหารและวิธีการต่างๆ ตามระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพื่อ ฝึกหัดและทดลองการปกครองแบบประชาธิปไตยก่อนว่าจะได้ผลเพียงใดแล้วจึงค่อยขยายออกไป ต่อมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ความคิดเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตยได้แพร่หลายกว้าง ขวางยิ่งขึ้น ในส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ นั้น ก็ได้มีความคิดเห็นในความจำเป็นที่จะ

ต้องปรับปรุงการปกครองประเทศให้เหมาะสม จึงทรงมีพระดำริที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญเพื่อ
ให้ประเทศมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย และได้ทรงเตรียมการที่จะพระราชทานในวันที่ 6
เมษายน 2475 แต่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่บางคนได้พากันกราบทูลคัดค้านว่า
ยังไม่ถึงเวลาอันสมควร ท่านเหล่านั้นเห็นว่าราษฎรยังไม่เข้าใจระบอบประชาธิปไตยดีพอ เกรง
ว่าเมื่อพระราชทานรัฐธรรมนูญแล้วจะก่อให้เกิดความเสียหายภายหลังการพระราชทานรัฐธรรมนูญ
จึงมิได้เป็นไปตามกำหนด นั้น²

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ แนวความคิดทางการเมือง
ที่ไม่พึงพอใจการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งคุกรุ่นมาตั้งแต่รัชสมัยของพระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เริ่มรุนแรงยิ่งขึ้น เนื่องจากความล้มเหลวของรัฐบาลในระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ และความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่มีอยู่ใน
ประเทศ ประกอบกับแนวความคิดทางการเมืองของบุคคลรุ่นใหม่ ที่รับเอาความรู้ทางการเมืองการปกครอง
ตามแนวนิยมของประเทศยุโรปตะวันตก โดยเฉพาะระบอบประชาธิปไตยแบบอังกฤษ ซึ่งดำเนินการ
ได้ผลดีจนประเทศเกิดความเจริญเป็นอันมาก เป็นแรงผลักดันที่นำไปสู่ความคิดที่จะต้องหารูปแบบ
การปกครองใหม่มาใช้แทน

ดังนั้น บุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่พอใจการบริหารงานของรัฐบาล ได้รวบรวมกันเรียกตน
เองว่า "คณะราษฎร" ได้ลงมือทำการปฏิวัติยึดอำนาจจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 เมื่อคณะราษฎรยึดอำนาจได้แล้ว ก็ทำหน้าที่สืบทอดบัลลังก์
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้นประทับอยู่ที่หัวหินมีความว่า ที่คณะราษฎรยึดอำนาจ
การปกครองแผ่นดินครั้งนี้ มิใช่คิดจะแย่งชิงราชสมบัติแต่มุ่งจะเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ
จากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด และ
มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ จึงขออัญเชิญเสด็จกลับคืนสู่พระนคร และทรงเป็น
กษัตริย์สืบไป

ในขณะเดียวกันคณะราษฎรก็ได้ออกแถลงการณ์ให้ประชาชนทราบถึงเหตุผลที่ยึดอำนาจ
การปกครองว่า เจตนาก็คือ สถาปนาระบอบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศ เพื่อประชาชนจะได้มี
สิทธิเสียงในการปกครองประเทศ หลักการใหญ่ที่คณะราษฎรวางไว้ ซึ่งแสดงให้เห็นเป้าหมายที่

² บรรพต วีระสัย และวิทยา นาคศิริกุล, ลัทธิการเมือง (กทม, สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2523)

จะจัดการดำเนินการ คือ

1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง
2. จะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันให้น้อยลงให้มาก
3. จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาง
4. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอกัน
5. จะต้องให้ราษฎรมีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดหลัก 4 ประการดังกล่าวข้างต้น

6. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับหนังสือแจ้งความประสงค์ของคณะราษฎรแล้ว ก็ทรงยินยอมตามคำขอร้อง เพราะทรงเห็นว่า ความประสงค์ของคณะราษฎรเป็นจุดประสงค์เดียวกับพระราชดำริของพระองค์อยู่แล้ว อีกทั้งพระองค์ไม่ทรงปรารถนาที่จะให้มีการนองเลือดเกิดขึ้นเหมือนกับการปฏิวัติในประเทศอื่น ๆ ดังนั้น การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งนี้จึงสำเร็จลงได้อย่างง่ายดาย

เมื่อคณะราษฎรยึดอำนาจการปกครองได้แล้ว ก็ได้นำพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว ซึ่งบุคคลในคณะราษฎรเป็นผู้ร่าง ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธย และประกาศใช้ เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2475 นับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย และประเทศไทยก็เริ่มต้นการปกครองระบอบประชาธิปไตยนับแต่นั้นเป็นต้นมา

นับตั้งแต่ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 การพัฒนาการทางการเมืองการปกครองไทยในระบอบประชาธิปไตยก็เริ่มมีความจริงจังมากยิ่งขึ้น พรรคการเมืองซึ่งเป็นสถาบันควบคู่กับระบอบประชาธิปไตยก็ได้กำเนิดขึ้นในรูปของสมาคม กล่าวคือเมื่อคณะราษฎรทำการปฏิวัติเป็นผลสำเร็จ ไม่นานก็ได้มีการจัดตั้ง "สมาคมคณะราษฎร" ขึ้นโดยได้จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย แต่การดำเนินการของสมาคมมีลักษณะเหมือนกับพรรคการเมืองทุกประการ ดังนั้นพอจะอนุโลมเรียก "สมาคมคณะราษฎร" ว่าเป็นพรรคการเมืองพรรคแรกของ

ประเทศไทย สมาคมนี้มี พ.อ.พระยาพลพลยุทธเสนาเป็นหัวหน้า เปิดรับสมาชิกทั่วราชอาณาจักร การที่สมาคมคณะราษฎรหลีกเลี่ยงใช้คำว่า "สมาคม" แทนคำว่า "พรรคการเมือง" เนื่องจากคณะราษฎรเห็นว่าอาจมีบุคคลบางคนตั้งพรรคขึ้นมาแข่งขันได้ และเห็นว่าในช่วงขณะนั้นยังไม่สมควรที่จะให้มีพรรคการเมือง เนื่องจากบ้านเมืองอยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ คณะราษฎรจึงเป็นพรรคการเมืองเดียวที่ผูกขาดการปกครองประเทศในสมัยนั้น³

ในขณะที่คณะราษฎรทำการบริหารประเทศอยู่นั้น ได้มีกลุ่มบุคคลอีกคณะหนึ่งได้รวบรวมกลุ่มทางการเมืองขึ้น เรียกตนเองว่า "คณะชาติ" ยื่นคำขอจดทะเบียนตั้งสมาคมขึ้นต่อรัฐบาลโดยมีเป้าหมายที่จะดำเนินการแบบเดียวกันกับคณะราษฎร เพื่อที่จะคอยคัดค้านอำนาจของคณะราษฎร แต่รัฐบาลกลับปฏิเสธโดยอ้างว่าบ้านเมืองกำลังอยู่ในภาวะไม่สงบเรียบร้อย ดังนั้นคณะราษฎรจึงเป็นพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวที่ครองอำนาจมาตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง จนกระทั่งสิ้นสงครามโลกครั้งที่สอง นักการเมืองสมัยนั้นถ้าไม่สังกัดพรรคคณะราษฎรแล้วก็เป็นนักการเมืองแบบตัวใครตัวมัน

เมื่อเสร็จสิ้นสงครามโลกครั้งที่สอง ก็ได้มีการเคลื่อนไหวที่จะจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นอีก ทั้งนี้เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2489 ได้บัญญัติให้มีเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น⁴ โดยเหตุนี้นักการเมืองจึงได้รวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมากมายหลายพรรค อย่างไรก็ตามพรรคการเมืองเหล่านี้ในแง่ของกฎหมายถือว่าเป็นพรรคการเมืองที่ยังไม่ถูกต้อง เพราะไม่มีกฎหมายรองรับ พรรคการเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นได้แก่ **พรรคก้าวหน้า** มี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นหัวหน้าพรรค **พรรคสหชีพ** มีนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นหัวหน้า **พรรคประชาธิปไตย** มีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้า **พรรคแนวรัฐธรรมนูญ** มีหลวงธำรง นาวาสวัสดิ์ เป็นหัวหน้าพรรค **พรรคสหพรรค** มีจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้า **พรรคธรรมาธิปไตย** มีหลวงวิจิตร วาทการ เป็นหัวหน้า **พรรคกสิกร** มีพระยาสรยุทธเสนีย์ เป็น

³ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ "พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย", (กทม.ไทยวัฒนาพาณิชย์, พ.ศ. 2524) หน้า 61-62

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 มาตรา 14.

หัวหน้า พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย มีพลโทบัญญัติ เทพหัสดินทร์ เป็นหัวหน้า พรรคประชาชน มีนายเลียง ไชยกาล เป็นหัวหน้า พรรคสังคมนิยม มีนายวรการ บัญชา เป็นหัวหน้า รวมทั้งสิ้น 10 พรรค นอกจากนั้นมีกลุ่มอิสระ ซึ่งมีสมาชิกไม่กี่คน⁵

รัฐบาลใช้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยการดำเนินการของสมาคม มากำหนดหลักเกณฑ์เป็นเครื่องมือในการกำกับดูแลการเคลื่อนไหวของพรรคการเมืองต่างโดยพรรคการเมืองเหล่านี้ไม่ต้องไปจดทะเบียนเป็นพรรคการเมือง แต่พรรคการเมืองเหล่านี้ก็ต้องหยุดเคลื่อนไหว ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2494 หลังจากเกิดรัฐประหาร ในปลายเดือนพฤศจิกายน 2494 ทั้งนี้คณะรัฐประหาร ได้ประกาศนำเอา รัฐธรรมนูญฉบับวันที่ 10 ธันวาคม 2475 มาใช้แทน และยังห้ามการชุมนุมทางการเมืองด้วยจึงยังผลให้พรรคการเมืองทั้งหมดต้องสลายตัวไปโดยปริยาย

กล่าวโดยสรุป ในช่วงปี พ.ศ. 2489 จนถึงก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498 ได้มีพรรคการเมืองเกิดขึ้น 10 พรรค ซึ่งส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์สนับสนุนนักการเมืองชั้นนำในขณะนั้น 3 คน ได้แก่ นายปรีดี พนมยงค์ นายควง อภัยวงศ์ และจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตลอดระยะเวลา (พ.ศ. 2489 - 2498) มีการเลือกตั้งเกิดขึ้น 3 ครั้ง แต่เปลี่ยนแปลงรัฐบาลถึง 10 ชุด มีการยึดอำนาจและกบฏ รวม 7 ครั้ง การเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมืองเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยใช้กำลังมากกว่าจะดำเนินการไปอย่างสงบตามกฎหมาย⁶

จาก พ.ศ. 2494 - 2498 ประเทศไทยมีการปกครองโดยปราศจากพรรคการเมือง จนถึงสมัยปี พ.ศ. 2498 จึงได้มีการเสนอร่างกฎหมายพรรคการเมือง เข้าสู่สภาและได้รับการอนุมัติให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายพรรคการเมือง ในประเทศไทยก็เริ่มเฟื่องฟูขึ้นอีกครั้งในครั้งนี้นี้ปรากฏว่ามีผู้มาจดทะเบียนเป็นพรรคการเมืองอย่างมากมาย 23 พรรคมีพรรคการเมืองที่สำคัญ อาทิเช่น พรรคประชาธิปไตย พรรคเสรีนิยม พรรคเสรีประชาธิปไตย , พรรคชาตินิยม ฯลฯ และจากผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2500 ได้มีผู้จดทะเบียนเพิ่มขึ้นอีกถึง 7 พรรค รวมเป็น 30 พรรค ต่อมาพรรคการเมืองเหล่านี้ได้ถูกยกเลิกไปตามคำสั่งของคณะปฏิวัติ หลังจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ทำการปฏิวัติในวันที่ 20 ตุลาคม 2501 และประกาศห้ามการชุมนุมทาง

⁵ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ อ้างแล้ว หน้า 63

⁶เรื่องเดียวกัน หน้า 64

การเมืองอย่างเด็ดขาด จึงเป็นอันว่าประชาธิปไตยยุคการเมืองเพื่องผู้ต้องสิ้นสุดลงอีกวาระหนึ่ง การยึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้ประเทศไทยปราศจากพรรคการเมืองมาเป็นเวลากว่า 10 ปี ให้ช่วงระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. 2501 - 2511 การบริหารประเทศตกเป็นหน้าที่ของคณะปฏิวัติ ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้า และต่อมาได้จัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นเพื่อทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรให้เหมาะสมกับสภาพของประเทศไทยต่อไป ซึ่งใช้เวลาร่างถึง 9 ปีกว่า ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2511 จึงได้เสร็จสิ้น และพรรคการเมืองก็ได้คืนชีพมาอีกครั้งหนึ่ง และได้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นถึง 17 พรรค โดยพรรคที่สำคัญ อาทิเช่น พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งถือว่าเป็นพรรคที่เก่าแก่มากรพรรคหนึ่ง พรรคสหประชาไทย มีจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้าพรรค

จากผลการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2512 ปรากฏว่า พรรคสหประชาไทยได้รับการเลือกเข้าไปมากที่สุด คือ 76 ที่นั่ง เป็นผลให้ จอมพลถนอม กิตติขจร ได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรี อีกครั้ง รัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร บริหารประเทศอยู่ได้ไม่นานก็อ้างความวุ่นวายยุ่งเหยิงในสภา และสถานการณ์ภายนอก และทำการรัฐประหารตัวเอง เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 จัดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ แต่ก็เกิดการขัดแย้งกับนิสิตนักศึกษา ซึ่งเห็นว่าการทำงานของคณะปฏิวัติไม่ถูกต้อง ได้มีการเรียกร้องให้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนอย่างจริงจังและโดยเร็ว รัฐบาลจึงได้จับกุมกลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญในข้อหาคบฏ⁷ จึงได้เกิดการต่อต้านครั้งใหญ่ในวันที่ 14-15 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์ครั้งนั้นรุนแรงมากจนถึงขั้นนองเลือด ในที่สุด จอมพลถนอม กิตติขจร พร้อมด้วยจอมพลประภาส จารุเสถียร ต้องลาออกจากตำแหน่งและเดินทางหนีไปยังต่างประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี จัดตั้งรัฐบาลรักษาการขึ้น และได้มีการจัดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น และประกาศใช้เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2517 ต่อมา ในวันที่ 17 ตุลาคม 2517 ก็ได้มีพระราชบัญญัติพรรคการเมือง ประกาศใช้ และหลังจากนั้นก็ได้มีผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองอย่างมากมาย พรรคการเมืองที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย รวมทั้งสิ้นในขณะนั้น 43 พรรค อย่างไรก็ตาม ผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2518 ก็ไม่ปรากฏว่ามีพรรคการเมืองใดได้รับเลือกเป็นเสียง

7 เรื่องเดียวกับ หน้า 69-71

กำหนดให้ ส.ส. สังกัดพรรคแล้วก็ควรที่จะกำหนดให้มันไปด้วยกัน คือ
ให้เลือกตั้งโดยการรวมเขต ..."²⁵

จากการอภิปรายในครั้งนี้ นายสมัคร สุนทรเวช ยังไม่เห็นด้วยกับการ
เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมือง

ส่วน นายเกษม ศิริสัมพันธ์ ได้ให้ความเห็นว่า

"...กระผมขอประธานอนุญาติที่จะเสนอความเห็นใน 3 ประเด็น
ด้วยกันในหมวด 6 เกี่ยวกับรัฐสภา ประเด็นแรก.....

ประการที่ 2 กระผมอยากจะขอประธานเสนอที่จะพูดถึงเรื่อง
เกี่ยวกับการที่สมาชิกสภาผู้แทนสมควรหรือไม่จะต้องสังกัดพรรคการเมือง
เมืองตามมาตรา 119.. ...ในประเด็นที่ 2 กระผมขอพูดถึง
มาตรา 119 คือเรื่องของพรรคการเมือง กระผมมีความเห็นว่า
เมื่อเราจะเป็นประชาธิปไตยกัน เราก็จำเป็นที่จะต้องมีการเมือง
และกระผมคิดว่าพรรคการเมืองเป็นสิ่งจำเป็น และถึงเวลาแล้วกระมัง
ที่สังคมไทยเราจะต้องยอมรับพรรคการเมืองกัน เพราะฉะนั้นในแง่
กระผมเองอยากจะสนับสนุนการร่างรัฐธรรมนูญที่นำความคิด
เรื่องการบัญญัติคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้แทนราษฎร โดยกำหนด
ให้มีสมาชิกพรรคการเมืองขึ้นเป็นข้อบังคับ ในเรื่องนี้นั้นกระผมรู้สึก
เราถึงเวลาที่จำเป็นที่จะต้องพัฒนาพรรคการเมืองขึ้นเป็นข้อบังคับ ใน
เรื่องนี้นั้นกระผมรู้สึกที่เราถึงเวลาที่จำเป็นที่จะต้องพัฒนาพรรคการเมือง
กันขึ้นมา จริงอยู่ พรรคการเมืองอาจจะเกิดขึ้น
ตามธรรมชาติ แต่ที่เราจะรอไหวไหม แล้วถ้าเราจะเป็นประชาธิปไตย
ในสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน ยกตัวอย่างที่จะเห็น

²⁵ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา ; รายงานการปกครองประชุมสภานิติบัญญัติสภาิติแห่งชาติ ชุดที่ 1
ครั้งที่ 5 วันพฤหัสบดีที่ 21 มี.ค. 2517 , หน้า 324.

ข้างมากพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลได้

จากวิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองของไทยที่กล่าวมาข้างต้น เราจะเห็นได้ว่าประเทศไทยได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครอง หรือปฏิบัติการปกครองเริ่มมาตั้งแต่ ในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นการปฏิรูปถึงระบบการเมืองการปกครอง ไม่ว่าจะเป็นการจัดระเบียบของสังคม ระบบเศรษฐกิจ ระบบการทหาร และระบบการเมืองการปกครอง แต่อย่างไรก็ตามก็ยังเป็นระบบการเมืองการปกครองที่เรียกว่า สมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งยังเป็นการปกครองที่อำนาจสิทธิขาดอยู่ที่ พระมหากษัตริย์ แต่ก็ถือได้ว่าในรัชสมัยของพระองค์ เป็นการวางรากฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในเบื้องต้น ต่อมาในรัชสมัยของรัชกาลที่ 6 และรัชสมัยของรัชกาลที่ 7 ก็ได้มีการพยายามพัฒนาระบบการเมืองการปกครองเรื่อยมา แต่ก็ยังไม่เป็นที่พอใจของกลุ่มข้าราชการทหารและข้าราชการพลเรือน ตลอดจนประชาชนหัวสมัยใหม่ จึงได้เกิดการปฏิวัติขึ้น โดย "คณะราษฎร" เปลี่ยนรูปแบบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามแม้ประเทศไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา จนถึงปี พ.ศ. 2539 เป็นเวลากว่า 64 ปีก็ตาม การพัฒนาทางด้านการเมืองการปกครองก็ยังล้มลุกคลุกคลานเรื่อยมา นักวิชาการ และนักการเมือง ต่างก็พยายามที่จะหาแนวความคิดและวิธีการต่างๆ เพื่อช่วยพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของไทยให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนารูปแบบของการเลือกตั้ง การพัฒนาแก้ไขรัฐธรรมนูญ การออกกฎหมายต่างๆ อาทิเช่น พ.ร.บ.พรรคการเมือง พ.ร.บ.เลือกตั้ง จนถึงได้มีการนำแนวความคิดในเรื่องของการกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมือง ไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพื่อที่พัฒนาระบอบประชาธิปไตยของเราให้มีความมั่นคงขึ้น ดังที่จะได้กล่าวต่อไป

3.5 การเมืองการปกครองไทยในช่วงที่มีการนำเสนอแนวความคิดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมือง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงตอนต้นของบทที่ 3 ว่า นับตั้งแต่ประเทศไทยเราได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยนั้นก็ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น แม้ว่าในช่วงแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครองกลุ่มคณะราษฎรผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจะยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองมากนักก็ตาม แต่ก็ถือได้ว่าได้ให้โอกาสแก่ประชาชนในระดับหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการให้โอกาสประชาชนลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือไปใช้สิทธิเลือกตั้งตัวแทนตนเองเข้าสู่สภาก็ตาม ซึ่งในโอกาสต่อมาก็ได้มีการพัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการกำหนดรูปแบบการเลือกตั้ง การเลือกตั้งโดยตรง การเลือกตั้งโดยทางอ้อม หรือการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตและรวมเขตตลอดจนการเลือกตั้งแบบผสม รวมทั้งเปิดโอกาสให้มีการรวมกลุ่มจัดตั้งพรรคการเมือง การกำหนดอัตราส่วนของผู้สมัครรับเลือกตั้งต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และโดยเฉพาะในเรื่องของการกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยหากเราจะพิจารณาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ผ่านมา นับตั้งแต่พระราชบัญญัติการปกครองแห่งแผ่นดินสยาม พุทธศักราช 2475 เรื่อยมาจนถึงมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 รวม 15 ฉบับ จะพบว่าได้มีการปรับปรุงในเรื่องคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งหลายประการ พร้อมทั้งนั้นรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับยังมีระยะเวลาการใช้บังคับแตกต่างกันไป ซึ่งขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนอกวิถีทางรัฐธรรมนูญเป็นปัจจัยที่กำหนดสถานภาพการคงอยู่ของรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญแต่ละฉบับพอจะนำมาสัมพันธ์กันในรูปของตารางความสัมพันธ์ได้ ดังนี้ (ดูตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 รัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ กับการเลือกตั้งของไทย

ฉบับ ที่	ชื่อรัฐธรรมนูญ	ระยะเวลาที่ใช้		ใช้ในการเลือกตั้ง		หมายเหตุ
		ระหว่าง	รวม	ครั้งที่	เมื่อวันที่	
1	พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475	27 มิ.ย.2475 ถึง 10 ธ.ค.2475	5 เดือน 13 วัน	-	-	เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว
2	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475	10 ธ.ค.2475 ถึง 9 พ.ค.2489	13 ปี 5 เดือน	1 2 3 4	15 พ.ย.2476 7 พ.ย.2480 12 พ.ย.2481 6 ม.ค.2489	ถูกยกเลิกเพราะเหตุล้าสมัย
3	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489	9 พ.ค.2489 ถึง 8 พ.ย.2490	1 ปี 5 เดือน 28 วัน	-	-	ถูกยกเลิกโดยการรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พ.ย. 2490
4	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490	9 พ.ย. 2490 ถึง 22 มี.ค.2492	1 ปี 4 เดือน 14 วัน	5	29 ม.ค.2491	เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว
5	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492	23 มี.ค.2492 ถึง 24 พ.ย.2494	2 ปี 8 เดือน 6 วัน	-	-	ถูกประกาศยกเลิก โดยคำสั่งคณะรัฐประหารเมื่อวันที่ 29 พ.ย. 2494
6	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475	8 มี.ค.2495 ถึง	6 ปี 7 เดือน	6 7	26 ก.พ.2495 7 ก.พ.2500	ถูกยกเลิก โดยการปฏิวัติ

ฉบับที่	ชื่อรัฐธรรมนูญ	ระยะเวลาที่ใช้		ใช้ในการเลือกตั้ง		หมายเหตุ
		ระหว่าง	รวม	ครั้งที่	เมื่อวันที่	
	แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495	20 ต.ค.2501	12 วัน	8	15 ธ.ค.2500	เมื่อวันที่ 20 ต.ค. 2501
7	ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2502	28 ม.ค.2502 ถึง 20 มิ.ย.2511	9 ปี 4 เดือน 20 วัน	-	-	เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว
8	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511	21 มิ.ย.2511 ถึง 17 ต.ค.2514	3 ปี 4 เดือน 27 วัน	9	10 ก.พ.2512	ถูกยกเลิกโดยคณะปฏิวัติ เมื่อวันที่ 17 พ.ย. 2514
9	ธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2515	15 ธ.ค.2515 ถึง 6 ต.ค.2517	1 ปี 9 เดือน 22 วัน	-	-	เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว
10	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517	7 ต.ค.2517 ถึง 6 ต.ค.2519	2 ปี	10 11	26 ม.ค.2518 4 เม.ย.2519	ถูกยกเลิกโดยคณะรัฐประหาร เมื่อวันที่ 6 ต.ค. 2519
11	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519	22 ต.ค.2519 ถึง 20 ต.ค.2520	363 วัน	-	-	ถูกยกเลิกโดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ 20 ต.ค. 2520

ฉบับ ที่	ชื่อรัฐธรรมนูญ	ระยะเวลาที่ใช้		ใช้ในการเลือกตั้ง		หมายเหตุ
		ระหว่าง	รวม	ครั้งที่	เมื่อวันที่	
12	ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2520	9 พ.ย.2520 ถึง 21 ธ.ค.2521	1 ปี 1 เดือน	-	-	เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว
13	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521	22 ธ.ค.2521 ถึง 23 ก.พ.2534	13 ปี 2 เดือน 4 วัน	12 13 14 15	22 เม.ย.2522 19 เม.ย.2526 27 ก.ค.2529 24 ก.ค.2531	ถูกยกเลิกโดยคำสั่งคณะ รสช. เมื่อวันที่ 23 ก.พ.2534
14	ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534	1 มี.ค.2534 ถึง 9 ธ.ค.2534	-	-	-	ใช้เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว
15	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 (ปัจจุบันแก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 5 พุทธศักราช2538)	10 ธ.ค.2534 ถึง ปัจจุบัน	*	16 17 18	22 มี.ค.2535 13 ก.ย.2535 2 ก.ค.2538	

ที่มา : กองการเลือกตั้ง , กรมการปกครอง

จากตารางการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของรัฐธรรมนูญกับการเลือกตั้งของไทยที่
ผ่านมานั้นในเรื่องของแนวความคิดกรณีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งได้มีการเปลี่ยนแปลงดังพอ
ที่จะสรุปโดยสังเขปจากรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ กล่าวคือ

1. พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475

ได้วางหลักเกี่ยวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ว่าจะต้องเป็นไปตามกาลสมัย⁸ โดยสมัยที่หนึ่ง นับแต่
ใช้ธรรมนูญนี้เป็นต้นไปจนกว่าจะถึงเวลาที่สมาชิกในสมัยที่ 2 จะเข้ามารับตำแหน่ง ให้คณะราษฎร
ซึ่งมีคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารเป็นผู้ใช้อำนาจแทนจัดตั้งผู้แทนราษฎรขึ้นเป็นจำนวน 70 นาย
เป็นสมาชิกในสภา

สมัยที่ 2 ภายในเวลา 6 เดือน หรือจนกว่าการจัดประเทศเป็นปกติเรียบร้อย
สมาชิกในสภาจะต้องมีบุคคล 2 ประเภท ทำกิจกรรมร่วมกัน คือ

ประเภทที่ 1 ผู้แทนซึ่งราษฎรจะได้เลือกขึ้น จังหวัดละ 1 นาย ถ้าจังหวัด
ใดมีสมาชิกเกินกว่า 100,000 คน ให้จังหวัดนั้นเลือกผู้แทนเพิ่มขึ้นอีก 1 นาย ทุก ๆ 100,000
คน นั้นเศษของ 100,000 ถ้าเกินกว่าครึ่งให้นับเพิ่มขึ้นอีก 1 นาย

ประเภทที่ 2 ผู้เป็นสมาชิกอยู่แล้วในสมัยที่ 1 มีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภท
ที่ 1 ถ้าจำนวนเกินให้เลือกกันเองว่าผู้ใดจะคงเป็นสมาชิกต่อไป ถ้าจำนวนขาดให้ผู้ที่มิตัวอยู่เลือก
บุคคลใด ๆ เข้าแทนจนครบ

สมัยที่ 3 เมื่อจำนวนราษฎรทั่วพระราชอาณาเขตได้สอบไล่วิชาประถมศึกษาได้เป็น
จำนวนเกินกว่าครึ่ง และอย่างช้าต้องไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันใช้ธรรมนูญนี้ สมาชิกในสภาผู้แทน
ราษฎรจะต้องเป็นผู้ที่ราษฎรได้เลือกตั้งขึ้นเองทั้งสิ้น สมาชิกประเภทที่ 2 เป็นอันไม่มีอีกต่อไป

⁸ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามพุทธศักราช 2475

คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกเป็นผู้แทนประเภทที่ 1 พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ได้กำหนดไว้ดังนี้⁹

1. สอบไล่วิชาการเมืองได้ตามหลักสูตร ซึ่งสภาจะได้ตั้งขึ้นไว้
2. มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์
3. ไม่เป็นผู้ไร้หรือเสมือนไร้ความสามารถ
4. ไม่ถูกศาลพิพากษาให้เพิกถอนสิทธิในการรับเลือก
5. ต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย
6. เฉพาะผู้สมัครรับเลือกเป็นผู้แทนประเภทที่ 1 ในสมัยที่ 2 จะต้องได้รับความเห็นชอบของสมาชิกในสมัยที่ 1 เสียก่อนว่าเป็นผู้ที่ไม่ควรสงสัยว่าจะนำมาซึ่งความไม่เรียบร้อย

จากพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม พุทธศักราช 2475 จะพบว่า ได้กำหนดคุณสมบัติผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างกว้างๆ คือ จะพิจารณาในเรื่องของการศึกษา อายุ สัญชาติ การเป็นผู้ไร้หรือผู้เสมือนไร้ความสามารถ และในเรื่องของการรับรองความประพฤติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 มีระยะเวลาการบังคับใช้ในการปกครองประเทศไทยในช่วง ตั้งแต่วันที่ 27 มิ.ย. 2475 ถึง 10 ธ.ค. 2475 รวมเวลา 5 เดือน 13 วัน ช่วงระยะเวลาดังกล่าวมิได้มีการเลือกตั้งเกิดขึ้นในประเทศไทยแต่อย่างใด ดังนั้นในเรื่องคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งจึงยังไม่ได้ใช้ในการเลือกตั้งแต่ประการใด การเลือกตั้งครั้งแรกในประเทศไทยเริ่มขึ้นในวันที่ 15 พ.ย. 2476¹⁰

2. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ได้วางหลักเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยกำหนดไว้ในมาตรา 17 ว่า "คุณสมบัติแห่งผู้เลือกตั้งและผู้

⁹ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม พุทธศักราช 2475

มาตรา 11

¹⁰ สัจจิต บุญบังการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ; พฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย ; (โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , กทม., 2527) หน้า 39-40

สมัครรับเลือกตั้งและจำนวนสมาชิกให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร¹¹ คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งได้มีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พุทธศักราช 2476¹² ซึ่งได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างกว้างๆ มีลักษณะคล้ายคลึงกับพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม พุทธศักราช 2475 แต่อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ก็เป็นรัฐธรรมนูญที่มีระยะเวลาในการใช้ในการปกครองประเทศไทยยาวนานพอสมควรโดยใช้ใน ช่วงตั้งแต่วันที่ 10 ธ.ค. 2475 ถึงวันที่ 9 พ.ค. 2489 รวมระยะเวลาในการใช้ 13 ปี 5 เดือน และในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ประเทศไทยได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปถึง 4 ครั้ง กล่าวคือ การเลือกตั้งครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 15 พ.ย. 2476 การเลือกตั้งครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 7 พ.ย. 2480 การเลือกตั้งครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 12 พ.ย. 2481 และการเลือกตั้งครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 6 ม.ค. 2489 รายละเอียดดูตารางที่ 3

11 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475, มาตรา 17

12 พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476, แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 (ฉบับที่ 2), แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2479

ทางการเมือง ได้แก่ Agger 1956 และ Miller 1952

จ) ความแตกต่างทางเพศ ขนบธรรมเนียมประเพณีส่วนใหญ่เห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับผู้ชายเป็นเพศแรก แล้วผู้หญิงจึงเข้ามีส่วนร่วมด้วย ดังนั้นผู้ชายจึงผูกพันกับการเมืองมากกว่าผู้หญิง ถึงแม้ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงเป็นแบบอุตสาหกรรม ทำให้ความแตกต่างทางเพศลดลงแต่ผลกระทบตามประเพณียังคงสูงอยู่ โดยเฉพาะในระดับการศึกษาที่ต่ำ จากการวิจัยพบว่าเพศชายมักมีแนวโน้มเข้ามีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง (Agger 1964; Almond 1963; Berelson 1954) ช่องว่างระหว่างเพศต่างกันมากที่สุดในกลุ่มฐานะต่ำ และมีความแตกต่างน้อย ในกลุ่มฐานะสูง สิ่งที่ทำให้อัตราการเข้ามีส่วนร่วมของผู้ชายต่างจากหญิงคือ ความสำนึกในประสิทธิภาพทางการเมือง ข้อมูลวิจัยสนับสนุนข้อนี้มากกว่า 12 ประเทศ ยกเว้นอาร์เจนติน่าเพียงประเทศเดียวในอเมริกาใต้ความแตกต่างระหว่างเพศมีอยู่ทุกรูปแบบการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและทุกระดับการศึกษาและผิว แต่อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างนี้จะลดลงเมื่อผู้หญิงอ่านออกเขียนได้และมีรายได้เพิ่มขึ้นโดยการออกไปทำงานนอกบ้าน และเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสิทธิสตรีมากขึ้น

ฉ) ศาสนา เป็นปัจจัยแรกในบรรดาชั้นสังคมในฐานะที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง แต่เป็นการยากที่เราจะทราบว่าศาสนามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมืองหรือไม่ เพราะกลุ่มศาสนามีแนวโน้มร่วมกับสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม เชื้อชาติ และผิว อย่างไรก็ตามความแตกต่างทางศาสนาในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมีน้อยมาก

ช) ผิว อันที่จริงลักษณะผิวไม่ควรเกี่ยวข้องกับความแตกต่างในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเพราะว่า ผิวเกี่ยวข้องกับฐานะทางสังคมและกลุ่มเชื้อชาติซึ่งสร้างความแตกต่าง เช่น ใน สหรัฐอเมริกา นิโกร และชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ อยู่ห่างไกลจากความเจริญมีการศึกษาน้อย รายได้ต่ำและมีโอกาสที่จะติดต่อบุคคลสำคัญๆ น้อย ดังนั้นการศึกษาในสหรัฐอเมริกาจึงพบว่านิโกรเข้าร่วมทางการเมืองน้อยกว่าผิวขาว (Compbell 1954; Verba 1972 และ Matthews 1966 เป็นต้น)

จากสภาพแวดล้อมทั้ง 9 ประเภท คือ การศึกษา รายได้ อาชีพ ที่อยู่อาศัย การเป็นสมาชิกองค์การ อายุ เพศ ศาสนาและผิว ดังกล่าวแล้วส่วนใหญ่สภาพแวดล้อมทั้ง 9 ประเภทนี้ จะมีความสัมพันธ์กับระดับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ดังต่อไปนี้

พวกที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมาก

- พวกมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง
- เพศชาย
- พวกผูกพันกับพรรคการเมือง
- วัยกลางคน อายุ 40-50 ปี
- พวกที่อยู่ในกลุ่มซึ่งมีพลังกดดันทางการเมืองในลักษณะที่ตรงกันข้ามกับความผูกพันที่มีต่อกลุ่ม

พวกที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย

- พวกมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ
- เพศหญิง
- พวกไม่ผูกพันกับพรรคการเมือง
- วัยหนุ่ม อายุต่ำกว่า 30 ปี และวัยสูงอายุที่อายุเกิน 50 ปี
- ผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่ไม่มีพลังกดดันทางการเมืองในลักษณะที่ตรงกันข้ามกับความผูกพันที่มีต่อกลุ่ม

แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง กับสภาพแวดล้อมเหล่านี้ ในบางกรณีอาจจะต่ำไม่แน่นอน และอาจจะแตกต่างกันระหว่างประเทศที่มีสภาพทางการเมืองและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

2.5 กรอบแนวความคิดและทฤษฎีว่าด้วยการเลือกตั้ง

2.5.1 ความหมายและความสำคัญของการเลือกตั้ง

ความหมายของการเลือกตั้ง

การเลือกตั้ง (Election) เป็นขั้นตอนที่สำคัญประการหนึ่งของกระบวนการทางการเมืองการปกครอง เพราะกระบวนการทางการเมืองเป็นวิธีการใช้อำนาจทางการเมือง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เริ่มขึ้นจากการขัดแย้งไม่ตกลงกันทางการเมือง และพยายามที่จะแก้ไขข้อขัดแย้งนั้นเพื่อให้สามารถนำไปสู่การตกลงและยินยอมได้ในที่สุด เป็นที่ยอมรับกันว่าในระบบประชาธิปไตยอำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองของรัฐ เป็นของประชาชนหรือมีมาจากประชาชนองค์กรทางการเมืองจึงประกอบไปด้วยบุคคลจำนวนหนึ่ง ซึ่งได้รับการคัดเลือกเข้ามา และถือได้ว่าได้รับการมอบหมายหรือไว้วางใจให้บริหารกิจการของรัฐ

การเลือกตั้ง จึงเป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบหนึ่งที่เปิดโอกาสให้แก่สามัญชนโดยทั่วไป มีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะทางการเมือง การเลือกตั้งได้กลายเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นพลเมือง

การเลือกตั้ง หมายถึง กิจกรรมทางการเมืองที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยด้วยการ ไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตน เพื่อทำหน้าที่ในรัฐสภาและรัฐบาลเป็นกลไกแสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนที่ เรียกร้องสนับสนุน ให้มีการปฏิบัติจัดทำหรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในทางการเมือง และการตัดสินใจ นโยบายสาธารณะที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน การที่ประชาชนเลือกผู้แทนหรือกลุ่มการเมืองหรือ พรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์และนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของตน ก็เพราะประชาชน เชื่อว่าผู้แทนที่ตนเลือก ไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนนั้นจะใช้อุดมการณ์ที่ประกาศเป็นแนวทางในการ นำนโยบายไปปฏิบัติและบริหารประเทศ ในทำนองเดียวกันเพื่อเป็นการพิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเอง ประชาชนจะไม่เลือกผู้แทนที่มีอุดมการณ์และนโยบายที่เป็นปฏิปักษ์หรือไม่เอื้อต่อความต้องการ ของตน ดังนั้นการเลือกตั้งจึงเป็นกิจกรรมที่ประชาชนแสวงหาทางเลือกในการปกครองและบำบัด ความต้องการของตนเองดังนั้นการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่สังกัดในกลุ่มอุดมการณ์ หรือ พรรคการเมืองหนึ่งนั้นเท่ากับว่าประชาชนได้มอบอำนาจอธิปไตยของตนให้ผู้ที่ตนเลือกและให้ความ ชอบธรรมแก่ผู้ที่ตนเลือก ในอันที่จะใช้อำนาจการปกครองในห้วงเวลาที่กำหนดไว้

การเลือกตั้งมีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับสิทธิ สิทธิเป็นแนวความคิดที่สำคัญทาง รัฐศาสตร์ กล่าวคือ เมื่อมีมนุษย์เกิดมามีสิทธิตามธรรมชาติติดตัวมาด้วย สิทธิตามธรรมชาติที่สำคัญประการหนึ่งคือสิทธิที่จะ ได้รับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สิทธิที่จะแสวงหาความสะดวก สบายหรือสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่ตามสมควรแก่สภาพ เพื่อที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายพื้นฐานนี้ มนุษย์จึง ยอมสละสิทธิตามธรรมชาติบางส่วนของตนคือสิทธิที่จะทำกาไรใด ๆ ตามอำเภอใจของตนและยอม ตนอยู่ใต้ผู้ปกครองหรือรัฐบาลที่ตนได้ตัดสินใจเลือกแล้ว ดังนั้นสิทธิในการเลือกรัฐบาลหรือผู้ปกครอง จึงเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ติดตัวบุคคลในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ในอารยประเทศได้ให้การ รับรองว่าการใช้สิทธิเลือกตั้ง เป็นเจตจำนงของประชาชนที่ให้ได้มาซึ่งรัฐบาลที่ชอบธรรม

การเลือกตั้งจะมีความหมายและถือว่าเป็นฐานที่มาของความชอบธรรม จะต้อง มีลักษณะตามหลักเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับเป็นสากลดังต่อไปนี้

1. ความเป็นอิสระแห่งการเลือกตั้ง (Freedom of election) กล่าวคือ การแสดงเจตนาจะต้องเป็นไปอย่างอิสระเสรีปราศจากการบังคับ ช่มชู้ ด้วยประการใด ๆ องค์การของรัฐหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ไม่มีอำนาจบีบบังคับให้ประชาชนคนใดคนหนึ่งไปออกเสียง เลือกตั้งหรือไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง

2. หลักการเลือกตั้งตามกำหนดระยะเวลา (Periodic election) กล่าวคือ การจัดให้มีการเลือกตั้งตามกำหนดระยะเวลา ทั้งนี้เพื่อเป็นการให้โอกาสประชาชนได้ตรวจสอบ การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครองว่าเป็นอย่างไร ปฏิบัติหน้าที่โดยชอบธรรมตามเจตนารมณ์หรือไม่ ซึ่ง หากปฏิบัติตามชอบธรรม เมื่อครบวาระย่อมจะมีโอกาสได้รับการเลือกเข้าไปใหม่

3. การเลือกตั้งที่ยุติธรรม (Genuine election) กล่าวคือเป็นการเลือกตั้ง ที่บริสุทธิ์ เป็นไปตามตัวบทกฎหมายและเจตนารมณ์ของกฎหมาย ปราศจากการครอบงำและเล่ห์ ทางการเมือง ปราศจากการใช้อิทธิพลทางการเมือง เศรษฐกิจ และสภาพทางสังคม

4. หลักการให้สิทธิเลือกตั้งเป็นการทั่วไป (Universal suffrage) กล่าวคือ การให้สิทธิเลือกตั้งแก่ประชาชนโดยทั่วไป โดยไม่มีการกีดกันหรือจำกัดสิทธิบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็น พิเศษเนื่องมาจากเพศ ผิว สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม

5. หลักการความเสมอภาค (Equal suffrage) หมายถึงการมีสิทธิเลือกตั้ง ของประชาชนมีความสำคัญและได้รับการยอมรับโดยเท่าเทียมกัน ไม่ว่าผู้เลือกตั้งนั้นจะมีสภาพ ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างไร หลักการที่ใช้เป็นมาตรการในการให้ความเสมอภาคก็ คือการให้ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งคนหนึ่ง ๆ มีคะแนนเสียงเพียง 1 คะแนน (One man one vote) และคะแนนเสียงทุกคะแนนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน

6. หลักการลงคะแนนลับ กล่าวคือ การออกเสียงเลือกตั้งของประชาชนเป็น เอกสิทธิโดยเด็ดขาด เอกสิทธินี้จะได้รับการปกป้องพิทักษ์ก็โดยการออกเสียงวิธีลับ ซึ่งผู้ออกเสียง ไม่จำเป็นต้องบอกผู้อื่นว่าตนเลือกใคร

2.5.2 ความสำคัญของการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งจะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมของประเทศ มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในความสามารถของตนเองและเพื่อนมนุษย์ว่าสามารถตัดสินใจเลือกรัฐบาล เลือกรูปแบบการปกครอง วิธีดำเนินการปกครอง ระบบเศรษฐกิจเพื่อประโยชน์ของตนเองได้ การเลือกตั้งจะนำไปสู่ความพยายามของประชาชนที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำของรัฐบาล ปัจจัย เหล่านี้จะช่วยให้มีบูรณาการภายในระบบการเมืองของชาติ และระดมประชาชนเข้าร่วมในระบบการเมือง ระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น

การแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและการยอมรับหรือไม่ยอมรับความ ชอบธรรมในสิทธิและอำนาจของผู้ปกครอง ประชาชนอาจแสดงออกได้หลายวิธี ในระบบการเมืองการ

ปกครองในปัจจุบัน ไม่ว่าจะ เป็นระบบเสรีประชาธิปไตยหรือระบบประชาธิปไตยของบวงชน ทาง
 หนึ่งที่ประชาชนแสดงออกก็โดยการเลือกตั้ง เพื่อแสวงหาความชอบธรรมในอำนาจปกครองให้แก่
 ตน อย่างไรก็ตาม การปกครองโดยวิธีเลือกตั้งนี้อาจไม่เป็นประชาธิปไตยได้ หากกฎหมายเลือกตั้ง
 ของรัฐนั้นๆ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งให้เป็นไปในทางจำกัดสิทธิผู้ออกเสียงเลือกตั้งและ
 ผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งจนเกินไป

โดยสรุปการเลือกตั้งมีความสำคัญดังนี้⁵³

1. เป็นการเลือกผู้ปกครอง หรือรัฐบาลที่จะมาทำการปกครอง
2. เป็นการ"ห้ามล้อ"ทางการเมือง
3. เป็นกลไกเชื่อมโยงความต้องการของประชาชนเข้ากับนโยบายสาธารณะ
4. สร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ผู้ปกครอง
5. ลดความตึงเครียดและความขัดแย้งทางการเมืองและสังคม
6. ทำให้เกิดบูรณาการทางการเมือง
7. ทำให้เกิดการระดมมวลชนเข้าสู่ระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย
 และทำให้ประชาชนเห็นความจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดี

2.5.3 การกำหนดเขตเลือกตั้ง วิธีการเลือกตั้ง และระบบการเลือกตั้ง

1. การกำหนดเขตเลือกตั้ง

เขตเลือกตั้ง (Constituency) คือพื้นที่ในประเทศซึ่งแบ่งขึ้น
 เพื่อความสะดวกในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ในการกำหนดเขตเลือกตั้งนั้น มีหลักที่สำคัญยึดถือกัน
 เป็นสากลอยู่ 3 ประการ คือ

1. ความเสมอภาคของสิทธิในการเลือกตั้ง ผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้ง แต่ละคน
 ควรจะเป็นตัวแทนของประชาชนในจำนวนที่เท่าเทียมกัน แต่ละเขตเลือกตั้ง จึงควรมีจำนวนผู้เลือกตั้ง
 ใกล้เคียงมากที่สุด
2. เหตุผลทางภูมิศาสตร์และสภาพธรรมชาติ เช่น การแบ่งเขตเลือกตั้งตามเขต

⁵³ กระมล ทองธรรมชาติ, การเมืองการปกครองของไทย (กทม., ไทยวัฒนา
 พานิชย์ 2531) หน้า

การปกครอง หรือเขตทางการเมืองภายในประเทศ ซึ่งได้แก่แคว้นหรือมลรัฐ

3. การพิจารณาทบทวนเขตเลือกตั้ง ควรมีการทบทวนเขตเลือกตั้งเพื่อความถูกต้องเป็นประจำ ทั้งนี้จำนวนประชากรมักมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

เขตเลือกตั้งแต่ละเขตอาจกำหนดขึ้นเพื่อการเลือกตั้ง ผู้แทนราษฎรคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้ แล้วแต่ข้อกำหนดหรือบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตามอาจจัดแบ่งการกำหนดเขตเลือกตั้งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

ก. การกำหนดเขตเลือกตั้งแบบรวมเขต (Multimember Constituency) หมายถึง การกำหนดเขตการปกครองเป็นเขตเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในแต่ละเขตมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกผู้แทนราษฎรได้ตามจำนวนที่กำหนดให้ไว้ในเขตนั้น ๆ

ข. การกำหนดเขตเลือกตั้งแบบแบ่งเขต (Single-member Constituency) เป็นการกำหนดให้เขตเลือกตั้งหนึ่งมีผู้แทนได้เพียงคนเดียว และการแบ่งเขตพื้นที่ก็ใช้จำนวนประชากรในพื้นที่เป็นเกณฑ์ สำหรับให้ผู้แทนราษฎรได้ 1 คน ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ การกำหนดเขตเลือกตั้งแบ่งเขตซึ่งถือตามจำนวนประชากรต่อผู้แทนราษฎร 1 คนนี้ ตอบสนองคตินิยมทางการเมืองที่มุ่งจะเน้นเสียงของผู้เลือกตั้งแต่ละคนมีความเท่าเทียมกัน คือ ผู้เลือกตั้งหนึ่งคนมีคะแนนเสียงหนึ่งเสียง (One man one vote)

2. วิธีการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งมี 2 วิธี คือ การเลือกตั้งโดยตรงและการเลือกตั้งโดยทางอ้อม

1. การเลือกตั้งโดยตรง (Direct election) หมายถึง การเลือกตั้งที่ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถใช้อำนาจของตนเองในการออกเสียงลงคะแนนผู้สมัครรับเลือกตั้งในแต่ละตำแหน่งโดยตรง คะแนนเสียงที่ได้รับจากการออกเสียงลงคะแนนของผู้สิทธิเลือกตั้งจะเป็นเครื่องชี้วัดที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดจะชนะการเลือกตั้งในครั้งนั้น ๆ

2. การเลือกตั้งโดยทางอ้อม (Indirect election) หมายถึง การที่ประชาชนไปออกเสียงเลือกตั้งคณะบุคคลคณะหนึ่งเข้าทำหน้าที่เลือกตั้งแทนตน (Electoral college) เป็นการมอบหมายสิทธิในการเลือกตั้งให้แก่คณะบุคคลผู้ทำการเลือกตั้งโดยตรง การเลือกตั้งแบบนี้ใช้ในกรณี que ที่เห็นว่าคณะบุคคลที่เข้าไปทำการเลือกตั้งนั้นจะมีสติปัญญา ความรู้ความสามารถในการใช้วิจารณญาณได้ดีกว่า ซึ่งจะเป็นหลักประกันได้ว่าประชาชนจะได้ผู้แทนที่มีความสามารถอย่างจริงจัง

3. ระบบการเลือกตั้ง

ระบบการเลือกตั้งที่สำคัญ ๆ มี 2 ระบบ คือ

ก. ระบบคะแนนเสียงข้างมาก (Majority electoral system) ซึ่งยังสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ระบบการเลือกตั้งที่ถือว่าผู้ได้รับคะแนนเสียงมากที่สุดตามจำนวนที่พึงมีในเขตเลือกตั้งนั้นเป็นผู้ที่ได้รับการเลือกตั้ง โดยไม่ต้องคำนึงว่าคะแนนเสียงที่ได้รับจะเป็นเสียงข้างมากเด็ดขาดหรือไม่ (First-past-the-post system) การเลือกตั้งแบบนี้ชื่อเรียกอีก 2 ชื่อคือ Relative หรือ Plurality system ลักษณะของระบบเลือกตั้งนี้จะเป็นการเลือกตั้งแบบคะแนนเสียงข้างมากรอบเดียว ซึ่งเป็นระบบการเลือกตั้งที่เก่าแก่ที่สุดที่ใช้ในประเทศอังกฤษตลอดมา โดยใช้คู่ไปกับการกำหนดเขตเลือกตั้งแบบแบ่งเขต

2. ระบบการเลือกตั้งแบบคะแนนเสียงข้างมากสองรอบจะคำนึงถึงอัตราส่วนของคะแนนเสียงที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้รับว่าเกินกว่าครึ่งหนึ่งหรือไม่ ซึ่งหมายถึงการได้รับคะแนนเสียงข้างมากเด็ดขาด (Absolute majority) และในการเลือกตั้งรอบแรกนั้นถ้าไม่มีผู้ได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งข้างมากเด็ดขาด จะต้องมี การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง อีกรอบหนึ่ง (Secondballot) แต่ในการเลือกตั้งรอบสองนี้ผู้ที่ได้คะแนนเสียงมากที่สุดโดยไม่จำเป็นต้องเป็นเสียงข้างมากเด็ดขาดจะเป็นผู้ที่ได้รับเลือก ระบบนี้ชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการเลือกตั้งหลายครั้ง (Exhaustive lot)

ข. ระบบคะแนนเสียงตามสัดส่วน (Proportional representation electionsystem) หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า PR เป็นระบบการเลือกตั้งที่ใช้กันอยู่ในยุโรปตะวันตกที่มีการกำหนดเขตเลือกตั้งแบบรวมเขต คำว่าการเลือกตั้งระบบคะแนนเสียงตามสัดส่วนเป็นคำที่ใช้เรียกระบบการเลือกตั้งที่พยายามเชื่อมโยงที่หนึ่งกับคะแนนเสียงที่ได้รับให้เป็นสัดส่วนยิ่งขึ้นกว่าระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมาก ระบบการเลือกตั้งแบบนี้ชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าระบบบัญชีรายชื่อ (List system) หลักสำคัญของระบบนี้ก็คือ การกำหนดโควตาหรือจำนวนคะแนนมาตรฐานสำหรับตัดสินการได้ที่นั่ง 1 ที่นั่ง ในเขตเลือกตั้งหนึ่ง ๆ ซึ่งโควตามีสูตรการคิดที่สำคัญ ๆ 3 วิธี คือ

1. วิธีแบบโทมัส แฮร์ (Thomas Hars Method)

2. วิธีการแบบฮาแกนแบช บิชชอฟ (Hagenbach Bischoff Method)

3. คุรอปโควต้า (Droop Quota)

อย่างไรก็ตามแม้จะได้มีการจัดสรรที่นั่งกันตามโควต้าที่ได้มาจากสูตรจำนวนดังกล่าว ก็อาจปรากฏว่าจำนวนคะแนนเสียงเลือกตั้งของแต่ละพรรคได้รับนั้น เมื่อนำไปคำนวณที่นั่งแล้ว ยังมีเศษของคะแนนเหลืออยู่บ้าง น้อยบ้าง ตามความเป็นจริงและอาจมีที่นั่งเหลืออยู่เช่นกัน และเศษของจำนวนคะแนนเลือกตั้งที่ยังเหลืออยู่ของพรรคการเมือง เมื่อรวมกันแล้วย่อมมีจำนวนเพียงพอสำหรับจำนวนคะแนนมาตรฐานของจำนวนที่นั่งที่เหลือ ระบบการจัดสรรที่นั่งที่เหลือให้แก่พรรคการเมืองอย่างยุติธรรม ระบบที่สำคัญ ๆ ได้แก่

ก. ระบบเหลือเศษมากที่สุด (Largest remainder system) หมายถึงการจัดสรรที่นั่งให้แก่พรรคการเมืองโดยพิจารณาจากคะแนนมาตรฐานดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่หากปรากฏว่ายังมีที่นั่งเหลืออยู่ ที่นั่งที่เหลือก็จะถูกจัดสรรให้แก่พรรคการเมืองที่เหลือเศษคะแนนเสียงมากที่สุด

ข. ระบบคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด (Highest-average system) เป็นระบบที่ต้องคำนวณหาค่าเฉลี่ยสำหรับที่นั่งของแต่ละพรรคการเมือง วิธีการคำนวณที่สำคัญคือ

1) ระบบดองต์ (D'Hondt) วิธีการคำนวณโดยนำคะแนนเสียงของแต่ละพรรคที่ได้รับไปหารด้วยเลขตั้งแต่ 1 เป็นต้นไปจนถึงตัวเลขเท่ากับจำนวนพรรคการเมืองหรือบัญชีรายชื่อที่ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งทั้งหมดและนำผลลัพธ์จากการหารแต่ละครั้งที่ได้ของทุก ๆ พรรคมาจัดเรียงลำดับตั้งแต่จำนวนมากที่สุดลงมาหาจำนวนน้อย การจัดลำดับจะจัดจนถึงลำดับเลขที่ตรงกับจำนวนที่นั่งที่มีเหลืออยู่ซึ่งเลขจำนวนนั้นจะเป็นคะแนนมาตรฐานสำหรับที่นั่ง 1 ที่นั่ง การคำนวณแบบนี้จะไม่ทำใหม่ที่นั่งเหลือให้ต้องจัดสรรเพิ่มอีก

2) ระบบเซนต์ ลาเก (Saint-Lague system) เป็นวิธีการคำนวณหาคะแนนเฉลี่ยสำหรับที่นั่งที่เหลือโดยการคำนวณหาจำนวนที่นั่งที่จะได้รับจากคะแนนมาตรฐานแล้วเพิ่มจำนวนที่นั่งสมมติเข้าไปอีก 1 ที่นั่ง นำจำนวนที่นั่งที่เพิ่มแล้วนี้ไปหารจำนวนคะแนนเสียงที่พรรคได้รับ ก็จะได้คะแนนเฉลี่ย

พรรคใดมีผลพลัฟ์คะแนนเฉลี่ยจากการคำนวณดังกล่าวนี้สูงสุด ก็จะได้รับจัดสรรที่นั่งที่เหลือไปถ้ามีที่นั่งเหลือเกินกว่า 1 ที่นั่ง จะต้องทำการคำนวณแบบนี้ทุกครั้งที่นั่งที่เหลือแต่ละที่นั่ง กรณีที่พรรคการเมืองใดได้รับจัดสรรที่นั่งที่เหลือนั้นแล้วก็ให้เพิ่มจำนวนที่นั่งสมมติเข้าไปอีกในการคำนวณครั้งต่อไปด้วย

3.3 การเลือกตั้งในประเทศไทย

หลังจากที่คณะราษฎรได้ทำการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 มาจนถึงปัจจุบันรวมเป็นระยะเวลากว่า 60 ปี ประเทศไทยได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาแล้วหลายครั้งมีทั้งการเลือกตั้งทั่วไป เลือกตั้งเพิ่มเติม และเลือกตั้งซ่อม

การเลือกตั้งทั่วไป ได้แก่ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของทุกจังหวัดในวันเดียวกันทั่วประเทศ ซึ่งจะจัดขึ้นต่อเมื่อสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้สิ้นสุดลงทั้งสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรยังไม่มีสมาชิกเลย และกฎหมายกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป การเลือกตั้งเพิ่มเติมคือการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของหลายจังหวัดแต่ไม่ทุกจังหวัดพร้อมกัน เพิ่มเติมจากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีอยู่เดิมตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ขณะจัดให้มีการเลือกตั้งเพิ่มเติมสภาผู้แทนราษฎรก็ยังมีสมาชิกอยู่และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ เพียงแต่ให้สมาชิกของบางจังหวัดมีจำนวนเพิ่มเติมเท่านั้น ส่วนการเลือกตั้งซ่อมคือการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดใดหรือเขตเลือกตั้งหนึ่งที่ว่างลง กล่าวคือเมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดใดหรือเขตเลือกตั้งใดว่าง จะเป็นเพราะถึงแก่กรรม ลาออก หรือโดยเหตุอื่นใดก็ตาม จะต้องจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัด หรือเขตเลือกตั้งนั้นมาแทนจำนวนที่ว่างให้ครบตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด

วิธีการเลือกตั้งของประเทศไทยที่ผ่านมามีทั้งการดำเนินการเลือกตั้งโดยตรง (Direct election) และการเลือกตั้งโดยทางอ้อม (Indirect election) มาใช้ ซึ่งการเลือกตั้งโดยตรงนั้นเป็นการเลือกตั้งซึ่งราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ทำการออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยตรงโดยไม่ผ่านตัวแทนใดเลย ซึ่งในปัจจุบันนี้ เราก็คงได้ใช้วิธีการเช่นนี้ ส่วนการเลือกตั้งโดยอ้อมนั้นประเทศไทยได้เคยนำมาใช้ในการเลือกตั้งทั่วไปเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2476 โดยให้ประชาชนเป็นผู้เลือกผู้แทนตำบล ๆ ละ 1 คน แล้วให้ผู้แทนตำบลทำการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดนั้นอีกครั้งหนึ่ง โดยถือเอาจำนวนราษฎร 200,000 คน

ต่อผู้แทนราษฎร 1 คน

สำหรับระบบการเลือกตั้งในประเทศไทยเราได้ใช้ระบบการเลือกตั้ง ได้ใช้ระบบ
คะแนนเสียงข้างมาก (Majority election system) ในลักษณะของระบบเสียงข้างมาก
ธรรมดา (Simple majority) หรือเสียงข้างมากรอบเดี่ยวนาโดยตลอด ส่วนการกำหนดเขต
เลือกตั้งที่ใช้กันในประเทศไทยตั้งแต่มีการเลือกตั้งครั้งแรก (15 พฤศจิกายน 2476) เป็นต้นมา
ก็มีทั้งวิธีกำหนดเขตเลือกตั้งแบบรวมเขต (Multimember Constituency) และการเลือกตั้ง
แบบแบ่งเขต (Single-member Constituency) ซึ่งการกำหนดจำนวนราษฎรที่จะเป็นตัว
กำหนดจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง (โปรดดูตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงการเลือกตั้งทั่วไปและการเลือกตั้งเพิ่มในประเทศไทย ปี 2476-2535

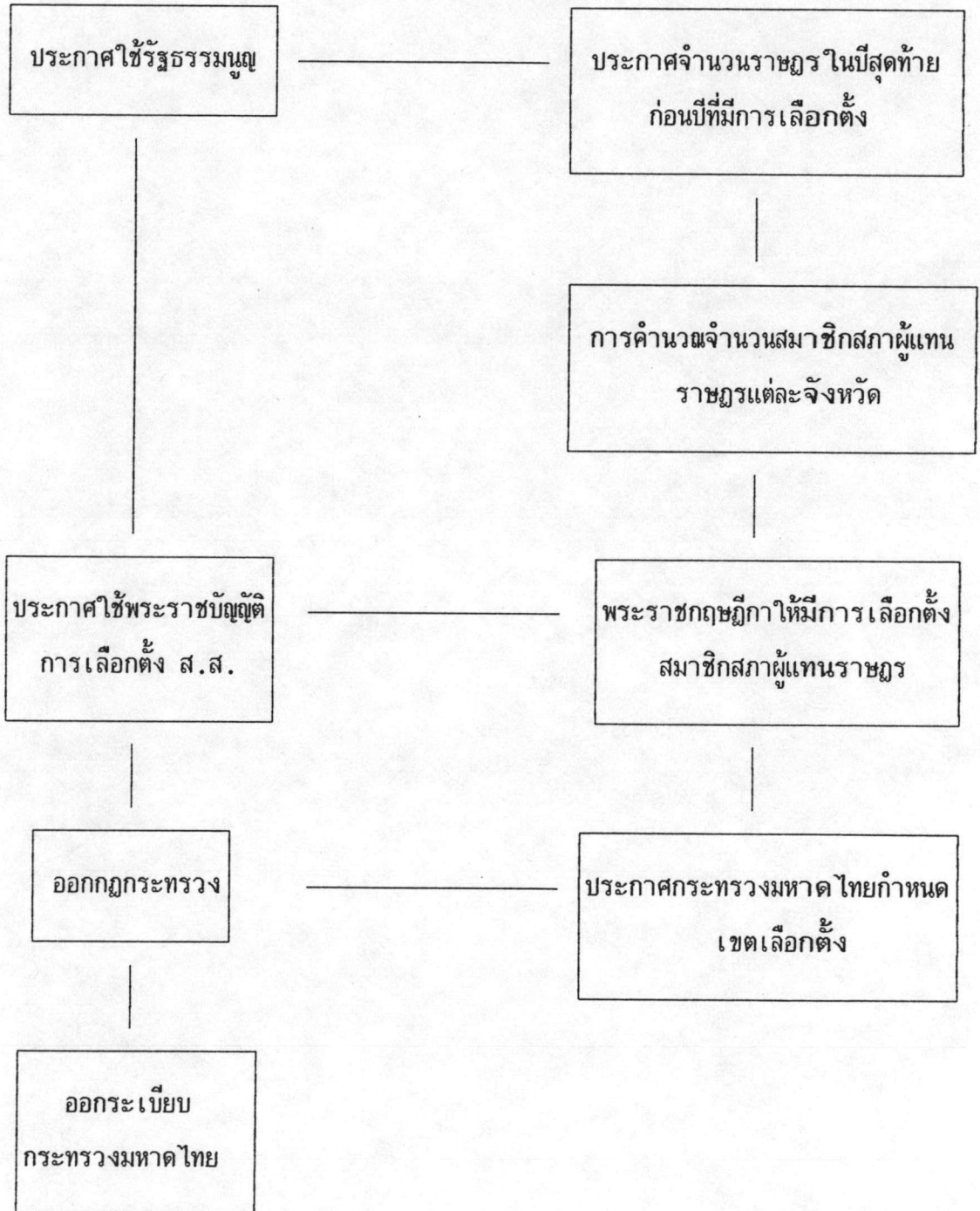
ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	วิธีการ	การดำเนินการเลือกตั้ง การกำหนดเขต	จำนวนราษฎร /ส.ส.	หมายเหตุ
1	15 พ.ย.2476	เลือกตั้งทางอ้อม	รวมเขต	200,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
2	7 พ.ย.2480	เลือกตั้งทางตรง	แบ่งเขต	200,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
3	12 พ.ย.2481	เลือกตั้งทางตรง	แบ่งเขต	200,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
4	6 ม.ค.2489	เลือกตั้งทางตรง	แบ่งเขต	200,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
5	5 ส.ค.2489	เลือกตั้งทางตรง	แบ่งเขต	100,000 คน	เลือกตั้งเพิ่ม
6	29 ม.ค.2491	เลือกตั้งทางตรง	รวมเขต	200,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
7	5 มิ.ย.2492	เลือกตั้งทางตรง	รวมเขต	150,000 คน	เลือกตั้งเพิ่ม
8	26 ก.พ.2495	เลือกตั้งทางตรง	รวมเขต	150,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
9	26 ก.พ.2500	เลือกตั้งทางตรง	รวมเขต	150,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
10	15 ธ.ค.2500	เลือกตั้งทางตรง	รวมเขต	150,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
11	10 ก.พ.2512	เลือกตั้งทางตรง	รวมเขต	150,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
12	26 ม.ค.2518	เลือกตั้งทางตรง	รวมเขตและแบ่งเขต(ผสม)	150,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
13	4 เม.ย.2519	เลือกตั้งทางตรง	รวมเขตและแบ่งเขต(ผสม)	150,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
14	22 เม.ย.2522	เลือกตั้งทางตรง	รวมเขตและแบ่งเขต(ผสม)	150,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
15	18 เม.ย.2526	เลือกตั้งทางตรง	รวมเขตและแบ่งเขต(ผสม)	150,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
16	27 ก.ค.2529	เลือกตั้งทางตรง	รวมเขตและแบ่งเขต(ผสม)	150,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
17	24 ก.ค.2531	เลือกตั้งทางตรง	รวมเขตและแบ่งเขต(ผสม)	150,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
18	22 มี.ค.2535	เลือกตั้งทางตรง	รวมเขตและแบ่งเขต(ผสม)	150,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
19	13 ก.ย.2535	เลือกตั้งทางตรง	รวมเขตและแบ่งเขต(ผสม)	150,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป
20	2 ก.ค.2538	เลือกตั้งทางตรง	รวมเขตและแบ่งเขต(ผสม)	150,000 คน	เลือกตั้งทั่วไป

ที่มา : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ในที่นี้จะได้นำรายละเอียดเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่ผ่านมาของประเทศไทย โดยเฉพาะการเลือกตั้งทั่วไปและการเลือกตั้งเพิ่ม มากล่าวโดยสังเขป ซึ่งหากนับรวมถึงการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2535 ที่ผ่านมาด้วย ประเทศไทยมีการเลือกตั้งมาแล้ว 19 ครั้งซึ่งแต่ละครั้งมีรูปแบบการเตรียมการดำเนินการเลือกตั้งตามรูป ขั้นตอนเกี่ยวกับการเลือกตั้ง และมีรายละเอียดพอสังเขปดังนี้ (ภาพที่ 3 : ขั้นตอนเกี่ยวกับการเลือกตั้ง)

แผนภูมิที่ 2 ขั้นตอนเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

ขั้นตอนเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

รายละเอียดของสังเขปของการเลือกตั้งของประเทศไทยที่ผ่านมา

การเลือกตั้งครั้งแรก : การเลือกตั้งครั้งแรกของประเทศไทยได้มีขึ้นเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2476 ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 กำหนดให้รัฐบาลไทยเป็นระบบสภาเดี่ยว (Single Cameral) เรียกว่าสภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท คือ สมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนและสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้งโดยพระบรมราชโองการ การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยวิธีรวมเขตโดยทางอ้อม กล่าวคือกำหนดให้จังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง แต่หากจังหวัดใดมีราษฎรเกินสองแสนคนให้เลือกผู้แทนได้อีก 1 คน ซึ่งราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เลือกตั้งผู้แทนตำบล ๆ ละ 1 คน แล้วให้ผู้แทนตำบลเลือกผู้แทนของจังหวัด ๆ ละ 1 คนการเลือกตั้งครั้งนี้ได้ผู้แทนทั้งสิ้น 78 คน

การเลือกตั้งครั้งที่สอง : เนื่องด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดแรกต้องพ้นจากวาระในวันที่ 9 ธันวาคม 2480 จึงได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ขึ้นใหม่ ในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2480 กำหนดให้เป็นการเลือกตั้งโดยตรง ด้วยวิธีการแบ่งเขตเลือกตั้ง (แตกต่างจากครั้งแรก ; รวมเขต เลือกทางอ้อม) โดยถือเอาจังหวัด ๆ หนึ่งเป็นเขตเลือกตั้งเพิ่มขึ้นอีก 1 เขต ต่อจำนวนพลเมืองทุก 200,000 คน เศษของ 200,000 คน ถ้าเกิน 100,000 คน ให้นับเป็น 200,000 คน ดังนั้นด้วยเหตุนี้บางจังหวัดจึงมีเขตเลือกตั้งเดี่ยวและบางจังหวัดมีเขตเลือกตั้งได้หลายเขต ในครั้งนี้มีผู้แทนราษฎร จำนวน 91 คน

การเลือกตั้งครั้งที่สาม : เนื่องจากรัฐบาลแก้มาตรการขอแก้ไขวิธีการเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี จึงได้ประกาศยุบสภา และได้ประกาศกำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่ เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2481 การเลือกตั้งครั้งนี้ใช้วิธีการแบ่งเขตเลือกตั้ง ในครั้งนี้มีผู้แทนราษฎร 91 คนเท่าเดิม

การเลือกตั้งครั้งที่สี่ : ด้วยเหตุที่กองทัพญี่ปุ่นได้เคลื่อนกำลังเข้าสู่ประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2484 และประกอบกับในปี พ.ศ. 2485 เป็นปีที่ผู้แทนราษฎรจะต้องออกตามวาระ จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้น โดยให้ขยายวาระการเป็นผู้แทนราษฎรออกไปอีก 2 ปี และเมื่อสงครามมหาเอเชียบูรพาสิ้นสุดลง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หลังจากการบริหารงานไปได้ระยะหนึ่งจึงได้ตัดสินใจยุบสภาโดยให้เหตุผลว่า สภาผู้แทนราษฎรชุดที่มีอยู่ขณะนี้มีการต่ออายุมาหลายปีแล้ว เห็นสมควรจัด

ให้มีการเลือกตั้งใหม่ จึงได้มีการประกาศยุบสภาและประกาศพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 6 มกราคม 2489 เป็นการเลือกตั้งโดยตรงแบบแบ่งเขต ผลการเลือกตั้งครั้งนี้ได้ผู้แทนราษฎร 96 คน

การเลือกตั้งครั้งที่ห้า : การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งเพิ่มเติม ได้จัดให้มีขึ้นในวันที่ 5 สิงหาคม 2489 เนื่องจากรัฐสภาได้ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 โดยกำหนดให้รัฐสภาไทยเปลี่ยนจากระบบสภาเดียว (Single Cameral) เป็นระบบสองสภา(Bi-Cameral) ประกอบขึ้นด้วยผู้แทนราษฎรและพฤฒสภาและให้ยกเลิกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่สอง (แต่งตั้ง) ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่หนึ่ง (เลือกตั้ง) ที่อยู่ในตำแหน่งก่อนหน้ารัฐธรรมนูญฉบับใหม่ประกาศใช้ให้มีอยู่ต่อไป แต่ให้มีการเลือกตั้งเพิ่มขึ้นเพื่อให้ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ (พ.ศ.2489)

การเลือกตั้งครั้งนี้จึงเป็นการเลือกตั้งเพิ่มเติม โดยวิธีแบ่งเขตเลือกตั้ง ซึ่งเลือกตั้งโดยตรง มีการเลือกตั้งเพียง 47 จังหวัด (82 เขต) มีผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นอีก 82 คน รวมกับที่มีอยู่เดิม 96 คน ทำให้มีผู้แทนราษฎรในขณะนั้นจำนวน 178 คน

การเลือกตั้งครั้งที่หก : เนื่องจากเกิดกรณีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ถูกลอบปลงพระชนม์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2489 เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความตึงเครียดทางการเมืองขึ้น ซึ่งทำให้เกิดการรัฐประหารขึ้น เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490 แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2490 แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่กำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปภายใน 90 วัน นับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ

ดังนั้น จึงได้มีการประกาศให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้น ในวันที่ 29 มกราคม 2491 เป็นการเลือกตั้งแบบรวมเขต โดยกำหนดให้จังหวัดเป็นเขตเลือกตั้งเดียว และถ้าจังหวัดใดมีพลเมืองเกิน 200,000 คน ให้เลือกผู้แทนราษฎรได้อีก 1 คน ทุก ๆ 200,000 คน ของจำนวนพลเมือง ผลปรากฏว่าในการเลือกตั้งครั้งนี้ได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 99 คน

การเลือกตั้งครั้งที่เจ็ด : เป็นการเลือกตั้งเพิ่มเติมเนื่องจากรัฐสภาได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับสามขึ้น และได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 ขึ้น ทำให้จำนวนผู้แทนราษฎรตามกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับใหม่มีจำนวนมากกว่าเดิม จึงได้มีการกำหนดให้มีการเลือกตั้งเพิ่มเติมขึ้นให้ครบตามจำนวนที่กำหนด โดยจัดให้มีการเลือกตั้งขึ้น

ในวันที่ 5 มิถุนายน 2492 เป็นการเลือกตั้งแบบรวมเขตและจัดขึ้นใน 19 จังหวัด ได้จำนวนผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นอีก 21 คน

การเลือกตั้งครั้งที่แปด : เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2494 คณะนายทหารได้ทำการรัฐประหารขึ้นและได้ประกาศยกเลิกสภาผู้แทนราษฎรชุดนั้นเสีย รวมทั้งยกเลิกกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2492 ด้วย และได้นำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 มาใช้บังคับไปพลางก่อน เป็นเหตุให้ระบบรัฐสภาไทยกลับไปสู่ระบบสภาเดียว และมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสองประเภทอีก ซึ่งได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2495 เป็นการเลือกตั้งแบบรวมเขตมีผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งทั้งสิ้น 123 คน

การเลือกตั้งครั้งที่เก้า : เป็นการเลือกตั้งทั่วไปแบบรวมเขต มีขึ้นเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2500 การเลือกตั้งครั้งนี้มีความสำคัญมากต่อการพัฒนาด้านพรรคการเมืองของไทย คือเป็นการเลือกตั้งที่มีพรรคการเมือง ซึ่งตั้งขึ้นถูกต้องตามกฎหมาย ส่งสมาชิกพรรคลงสมัครรับเลือกตั้งมากถึง 23 พรรค แต่ได้รับเลือกตั้งเพียง 8 พรรค เท่านั้น และที่สำคัญที่สุดคือเป็นการต่อสู้กันระหว่างพรรคเสรีนิยมคสิลา อันเป็นพรรครัฐบาลมี จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้าพรรคกับพรรคประชาธิปไตย อันเป็นพรรคฝ่ายค้าน มีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรค การเลือกตั้งครั้งนี้มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น 160 คน พรรคเสรีนิยมคสิลาได้ 86 คน พรรคประชาธิปไตยได้ 30 คน นอกนั้นเป็นผู้สมัครอิสระและพรรคอื่น ๆ

การเลือกตั้งครั้งนี้มีการประท้วงอย่างกว้างขวางและรุนแรงโดยกล่าวหาว่ารัฐบาลโกงการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งที่สิบ : ผลจากการเลือกตั้งครั้งที่เก้า เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2500 แม้รัฐบาลจะได้เสียงข้างมากเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลก็ตาม แต่ก็ไม่ได้รับความเชื่อถือจากประชาชน นักศึกษาจึงได้รวมตัวกันเดินขบวนคัดค้านการเลือกตั้ง จนเป็นเหตุให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำกำลังทหารเข้าทำการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองประเทศได้สำเร็จเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2500 ได้ประกาศกฎอัยการศึก ยุบสภา และกำหนดให้มีการเลือกตั้งภายใน 90 วัน คือวันที่ 15 ธันวาคม 2500 วิธีการเลือกตั้งเป็นแบบรวมเขต มีผู้แทนราษฎร จำนวน 160 คน

การเลือกตั้งที่สิบเอ็ด : หลังจากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2500 แล้ว พลโทถนอม กิตติขจร (ยศขณะนั้น) ได้เป็นนายกรัฐมนตรีทำการบริหารประเทศจน

ตารางที่ 3 รายละเอียดการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 1-4

อาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475

การเลือกตั้ง ครั้งที่	วัน, เดือน, ปี ที่มีการเลือกตั้ง	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	ผู้มีสิทธิ		จำนวน ส.ส.		หมายเหตุ
			จำนวน	ร้อยละ	ชาย	หญิง	
1	15 พ.ย. 2476	4,278,231	1,773,532	40.45	78	-	การเลือกตั้ง
2	7 พ.ย. 2480	6,123,239	2,462,535	40.22	91	-	ครั้งที่ 1-4
3	12 พ.ย. 2481	6,310,136	2,210,332	35.03	91	-	ยังไม่มีพรรค
4	6 ม.ค. 2489	6,431,827	2,091,999	32.53	96	-	การเมือง เกิดขึ้น

ที่มา : กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง

3. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 ได้วางหลักเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยกำหนดไว้ในมาตรา 30 ว่า "คุณสมบัติของผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้งอีกทั้งหลักเกณฑ์ และวิธีการเลือกตั้งจำนวนสมาชิกให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน"¹³ แต่คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 ก็ยังไม่ได้มีการกำหนดไว้ เนื่องจากไม่ได้มีการเลือกตั้งเกิดขึ้นภายในช่วงระยะเวลาที่ใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2489 เกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง และได้เกิดการเปลี่ยนแปลงผู้มีอำนาจทางการเมือง มีระยะเวลาที่ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 10 พฤษภาคม 2489 ถึง วันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 รวม 1 ปี 5 เดือน 28 วัน ได้รับสมญานามว่า เป็นรัฐธรรมนูญที่ดีที่สุดฉบับหนึ่งของไทย มีลักษณะของความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด ได้นำหลักการปกครองแบบรัฐสภามาใช้ กล่าวคือ กำหนดให้มีรัฐสภา ประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎร

¹³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 มาตรา 30

และพฤศจิกายน ซึ่งสมาชิกมาจากการเลือกตั้งทั้งสิ้น

แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่สามารถจะใช้บังคับได้นาน เพราะได้มีการรัฐประหารในวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 การยกเลิกรัฐธรรมนูญด้วยวิธีการรัฐประหารจึงเกิดขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ. 2490

4. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490 ได้วางหลักเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยกำหนดไว้ในมาตรา 38 ว่า "คุณสมบัติของผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง อื่นทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งและจำนวนสมาชิกให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน และอย่างน้อยผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องมีเชื้อชาติเป็นไทย และมีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปี"¹⁴ และคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งได้มีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนให้ใช้ไปพลางก่อน พุทธศักราช 2490¹⁵ ซึ่งก็ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างกว้าง ๆ มีลักษณะคล้ายคลึงกับพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม พุทธศักราช 2475

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2490 ประกาศใช้ภายหลังจากการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 มีระยะเวลาที่ประกาศใช้ ตั้งแต่วันที่ 9 พฤศจิกายน 2490 ถึงวันที่ 22 มีนาคม 2492 รวม 1 ปี 4 เดือน 14 วัน ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดให้มีการปกครองระบอบรัฐสภา ประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา ซึ่งวุฒิสภามาจากการแต่งตั้งของพระมหากษัตริย์ จำนวนเท่ากับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและในช่วงระยะเวลาที่ได้มีการใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ปกครองประเทศไทยได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป 1 ครั้ง นับเป็นการเลือกตั้งทั่วไปของไทยครั้งที่ 5 เมื่อวันที่ 29 ม.ค. 2491 รายละเอียดตามตารางที่ 4

¹⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490 มาตรา 38

¹⁵ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน พุทธศักราช 2490 ,พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2490.

**ตารางที่ 4 รายละเอียดการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 5 อาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490**

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	ผู้มีสิทธิ		จำนวน ส.ส.		หมายเหตุ
			จำนวน	ร้อยละ	ชาย	หญิง	
5	29 ม.ค. 2491	7,406,903	2,117,864	28.59	98	1	การเลือกตั้ง ดังกล่าวได้มีการ ร่วมกลุ่มพรรค การเมือง

ที่มา : กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง

5. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 ได้วางหลักเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยกำหนดไว้ในมาตรา 92 ว่า "ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง
2. มีความรู้ไม่ต่ำกว่าประโยคประถมศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือมีความรู้ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการรับรองว่าเทียบได้ไม่ต่ำกว่านั้น"¹⁶

อย่างไรก็ตามคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 ก็ไม่ได้มีการใช้บังคับตามรัฐธรรมนูญ เนื่องจากไม่ได้มีการเลือกตั้งเกิดขึ้นภายในช่วง

¹⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 มาตรา 92 , มาตรา 93.

ระยะเวลาที่ใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 เป็นผลมาจาก การให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2491 ซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญนี้ได้มีการประชุมรวมกัน 81 ครั้ง ทุกครั้งเป็นการประชุมโดยเปิดเผย เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าฟังได้ตลอดเวลาการประชุม รวมระยะเวลาที่ประกาศใช้ ตั้งแต่วันที่ 23 มีนาคม 2492 ถึงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2494 รวม 2 ปี 8 เดือน 6 วัน อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ถูกประกาศล้มเลิกโดยการรัฐประหารเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2494 นับเป็นครั้งที่ 2 ที่รัฐธรรมนูญล้มเลิกโดยการรัฐประหาร

6. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม

พุทธศักราช 2495 ได้วางหลักเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยกำหนดไว้ใน มาตรา 46 ว่า "คุณสมบัติแห่งผู้เลือกตั้ง และผู้สมัครรับเลือกตั้งอีกทั้งวิธีการเลือกตั้ง และจำนวนสมาชิก ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎร"¹⁷ และคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งได้มีการกำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องความประพฤติ สัญชาติ การศึกษาของผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยไม่ได้มีการระบุลงไปว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะต้องสังกัดพรรคการเมืองใดหรือไม่ อย่างไร ในพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พุทธศักราช 2494¹⁸

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2495 มีระยะเวลาที่ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม 2495 ถึงวันที่ 20 ตุลาคม 2501 รวม 6 ปี 7 เดือน 12 วัน เป็นผลมาจากเมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้กระทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2494 ได้สำเร็จแล้ว จึงได้นำเอารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 มาบังคับ และทำการแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่ตนต้องการในขณะนั้น กล่าวคือ จอมพล ป. เองต้องเผชิญกับมรสุมทางการเมืองอยู่เสมอ ในระหว่างเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492 ประกาศใช้บังคับ เพราะไม่สามารถคุมเสียงวุฒิสภาได้ และในช่วงระยะเวลาที่ได้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ปกครอง ประเทศไทยได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปถึง 3 ครั้งคือการเลือกตั้งครั้งที่ 6,7,8 รายละเอียดดูตารางที่ 5.

17 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 มาตรา 46.

18 พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2494.

ตารางที่ 5 รายละเอียดการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 6-8 อาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง			จำนวนพรรคการเมือง			จำนวนผู้สมัคร		จำนวน สส	
			จำนวน	ร้อยละ	ทั้งหมด	สงฆ์	ฆราวาส	ทั้งหมด	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
6	26 ก.พ. 2495	7,602,691	2,960,891	38.95	*	*	*	*	*	*	119	4
7	26 ก.พ. 2500	9,858,945	5,668,573	57.50	23	18	7	966	927	39	159	1
8	15 ธ.ค. 2500	9,917,985	4,370,774	44.07	30	18	8	698	686	12	156	4

ที่มา: กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง

* ไม่สามารถหาข้อมูลได้

7. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2502 ไม่ได้วางหลักเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้แต่อย่างใด เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ระยะเวลาที่ประกาศใช้ ตั้งแต่วันที่ 28 มกราคม 2502 ถึงวันที่ 20 มิถุนายน 2511 รวม 9 ปี 4 เดือน 20 วัน เป็นผลมาจากการปฏิวัติหลังจากวันที่ 20 ตุลาคม 2501 ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ รัฐสภา และพรรคการเมือง การปกครองประเทศอยู่ภายใต้การอัยการศึกเป็นเวลา 3 เดือนเศษ รัฐธรรมนูญฉบับนี้มิได้ระบุประเด็นหลักเพื่อมอบอำนาจพิเศษให้กับหัวหน้าฝ่ายบริหาร ซึ่งก็คือ หัวหน้าคณะปฏิวัติ (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์) เป็นรัฐธรรมนูญที่ไม่ต้องการให้ประชาชนออกสิทธิ หรือใช้สิทธิทางการเมืองหรือมีส่วนร่วมทางการเมืองแม้แต่น้อย รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีบทบัญญัติทั้งสิ้นเพียง 20 มาตรา การปกครองประเทศในขณะนั้นอาจเรียกได้ว่าเป็นการปกครองแบบเผด็จการโดยคน ๆ เดียว

8. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 ได้วางหลักเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยกำหนดไว้ใน มาตรา 88 ความเป็นว่า " ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้อง

มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(1) สัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าวก็ดี บุคคลผู้ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงชาติก็ดี ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนอีกด้วย

(2) อายุไม่ต่ำกว่า 30 ปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

(3) มาตรฐานการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

(4) คุณสมบัติอื่น หากมีกำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน¹⁹ นอกจากนี้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2511 หมวดที่ 2²⁰ ก็ได้กำหนดคุณสมบัติบางประการของผู้สมัครรับเลือกตั้งไว้ แต่อย่างไรก็ตามยังมิได้มีการกำหนดบังคับให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมืองแต่ประการใด

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 ระยะเวลาที่ประกาศใช้ 21 มิถุนายน 2511 ถึง 17 พฤศจิกายน 2514 รวม 3 ปี 4 เดือน 27 วัน รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ร่างขึ้นมาโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งได้ตั้งขึ้นตามธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 เป็นรัฐธรรมนูญที่ใช้เวลาร่างนานที่สุดในประวัติศาสตร์การเมืองของไทย คือ ร่วม 10 ปี และในช่วงที่ได้มีการใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ปกครองประเทศไทยได้จัดให้มีการเลือกตั้ง 1 ครั้ง นับเป็นการเลือกตั้งทั่วไปของไทย ครั้งที่ 9 เมื่อวันที่ 10 ก.ย. 2512 รายละเอียดตามตารางที่ 6.

19 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 มาตรา 88

20 พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน พุทธศักราช 2511 หมวดที่ 2

ตารางที่ 6 รายละเอียดการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 9 อาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี ที่มีการเลือกตั้ง	ผู้มีสิทธิ เลือกตั้ง	ผู้มีสิทธิ		จำนวนพรรคการเมือง			จำนวนผู้สมัคร			จำนวน ส.ส.		หมายเหตุ	
			จำนวน	ร้อยละ	ทั้งหมด	สังคมนิยม	อื่น	ทั้งหมด	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง		รวม
9	10 ก.ย. 2512	14,820,180	7,285,832	49.16	17	11	9	1,253	1,226	27	214	5	219	

ที่มา : กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง

9. รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2515 เป็นรัฐธรรมนูญชั่วคราว ซึ่งไม่ได้วางหลักเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งไว้ ระยะเวลาที่ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม 2515 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม 2517 รวม 1 ปี 9 เดือน 22 วัน ภายหลังจากที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้ง แต่ในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 ก็มีการรัฐประหารอีกโดย จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ทำการรัฐประหารตัวเอง การรัฐประหารในครั้งนี้ได้สร้างความกดดันแก่พลังทางการเมืองที่เติบโตและตื่นตัวในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะพลังของนักศึกษา-นิสิตประชาชนยังผลให้เกิดการลุกฮือของนิสิต-นักศึกษา ประชาชนขึ้นโค่นล้มรัฐบาลเมื่อต้นเดือนตุลาคม 2536

10. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่สำคัญที่สุดฉบับหนึ่งของประเทศไทย เนื่องจากเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ได้วางหลักกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งว่า ต้องสังกัดพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง ดังที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 117 ความว่า

"บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้เป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

(1) สัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทย และมีสัญชาติอื่นด้วยในขณะ

เดียวกันก็ดี บุคคลผู้ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติก็ดี ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย เว้นแต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิด แต่เกิดในต่างประเทศไม่ต้องมีคุณสมบัติดังกล่าว

(2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

(3) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง แต่พรรคเดียว²¹

นอกจากนั้นพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2517²² ก็ได้มีการปรับปรุงถึงคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517.

การที่ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง แต่พรรคเดียวตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาตรา 117 (3) นั้น สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ พุทธศักราช 2517 ได้มีการอภิปรายในที่ประชุมสภากรณพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 หลายครั้ง ซึ่งในขณะนั้นแนวความคิดดังกล่าวได้บัญญัติไว้ในมาตรา 119 (4) ของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ความว่า.....

"มาตรา 119 ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. สัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทย และถือสัญชาติอื่นด้วยในขณะเดียวกันก็ดี บุคคลผู้ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติก็ดี ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย เว้นแต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิด แต่เกิดในต่างประเทศไม่ต้องมีคุณสมบัติดังกล่าว

2. อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบสามปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

3. มาตรฐานการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

²¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 , มาตรา 117.

²² พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2517 , หมวดที่ 2.

4. เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่พรรคเดียว²³ และในเรื่องแนวความคิดดังกล่าวนั้นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้มีการพิจารณา ทั้งพวกที่ได้พิจารณาให้การสนับสนุนและผู้ที่ไม่เห็นด้วยอย่างหลากหลาย กล่าวคือ

ในการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ชุดที่ 1 ครั้งที่ 15 วันพฤหัสบดี 21 มีนาคม 2517 ได้มีการอภิปรายอย่างกว้างขวาง โดย ได้มีผู้กล่าวขึ้นในตอนหนึ่งของการอภิปรายว่า

"...อีกประเด็นหนึ่งที่กระผมใคร่ที่จะขอแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ หมวดที่ ๕๕ คือว่า ในร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้บัญญัติเอาไว้ว่า ผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมือง กระผมได้ทบทวนประวัติศาสตร์ของประเทศไทยในเรื่องของพรรคตลอดมา ก็ปรากฏว่าการที่พรรคใหญ่ ๆ หลายพรรคต้องล้มเหลวไปทุกครั้งนั้น เพราะอะไร ก็เพราะว่า พรรคตั้งคน พรรคตั้งสมาชิก ไม่ใช่สมาชิกตั้งพรรค พรรคการเมืองซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลเพียงไม่กี่คนได้ตั้งขึ้นมา แล้วก็ว่านหาสมาชิกเข้ามาเป็นสมัครพรรคพวก สมาชิกก็ไม่มีควมศรัทธาไม่เกิดนิยมในพรรค ในที่สุดเมื่อหัวหน้าพรรคต้องม็อนเป็นไปพรรคนั้นก็ต้องล้ม พรรคแล้ว พรรคแล้วล้มตลอดมา เพราะฉะนั้นในการที่กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมืองอีกในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ผู้สมัครบางคนไม่เลื่อมใสศรัทธาก็เข้าไปสังกัดเพื่อที่จะได้มีสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งก็เข้าไปด้วยไม่มีความศรัทธา เข้าไปโดยความจำใจเพราะกฎหมายบังคับไว้เช่นนั้น กระผมก็ว่าไปไม่รอดเช่นกัน ทำไมเราจึงไม่ปล่อยให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเมื่อได้มาเป็นผู้แทนราษฎรแล้วเกิดมีความเลื่อมใสพรรคใดพรรคหนึ่ง ด้วยใจจริงและเข้าไปด้วยความศรัทธาเข้าไปดำเนินงานด้วยใจที่มีความศรัทธาแล้ว กระผมว่าพรรคนั้นก็ย่อมที่จะดำเนินงานไปได้ด้วยความราบรื่น พรรคก็จะมั่นคงแข็งแรงและในที่สุดเราก็จะ

²³ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา , ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พหุศักราช 2517 มาตรา 119

เหมือนต่างประเทศว่าไม่มีพรรคหลายพรรค ในที่สุดก็จะมีเพียงไม่กี่พรรค แล้วระบบพรรคการเมืองของเราก็จะมั่นคง เพราะฉะนั้นในประเด็นนี้ กระทบก็ยังไม่เห็นด้วยว่าจะต้องให้สังกัดพรรคการเมือง กระทบมีความคิดเห็นเพียงเท่านี้ ..."²⁴

นายสมัคร สุนทรเวช ได้กล่าวอภิปรายพาดพิงไปถึงมาตรา 119 ว่า " ... ที่นี้กระผมอยากจะอภิปรายถึงเรื่องเจตนาของท่านที่ร่างรัฐธรรมนูญไว้ คือว่า มองดูแล้วก็ไม่ทราบว่า มีสภา 2 สภา แล้วก็พูดถึงวุฒิสภาเอาไว้ กระผมมองเห็นอย่างนี้ครับว่าท่านตั้งกฎเกณฑ์ในการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรเอาไว้ครบถ้วนมีกำหนดอายุ มีกำหนดคุณภาพไว้เสร็จ แต่ว่าตั้งกำหนดกฎเกณฑ์ในการที่จะเป็นวุฒิสมาชิกไว้นั้นหลวมมาก คือไม่กล่าวถึงอายุเลย ไม่กล่าวถึงคุณสมบัติเลย อันนี้ถ้าจะมองดูถึงเจตนารมณ์ของผู้ร่าง เจตนา ก็คงจะว่าต้องการจะให้บุคคลพวกหนึ่งที่มีความรู้ความสามารถ แต่ไม่ยอมลงมารับเลือกตั้งเข้าไปเป็นสมาชิกวุฒิสภา อย่างไรก็ตามแต่ กระผมเห็นด้วยกับท่านสมาชิกที่อภิปรายไม่เห็นด้วยที่จะให้มีวุฒิสภาในร่างรัฐธรรมนูญนี้ ที่กระผมอยากจะเรียนท่านประธานอีกหน่อยหนึ่งก็คือว่า ตามมาตรา 112 ซึ่งพูดถึงเขตเลือกตั้งไว้ นั้น กระผมเห็นว่า การร่างมาตรา 112 นั้น ออกจะขัดแย้งกับการที่ร่างมาตรา 119 เอาไว้ เพราะ มาตรา 119 นั้น กำหนดให้สมาชิกที่จะสมัครรับเลือกตั้งนั้นต้องสังกัดพรรค แต่ที่กำหนดขอบเขตการเลือกตั้งไว้ในลักษณะการแบ่งเขต ลักษณะนี้ท่านมีประสบการณ์ทางการเมืองมาจะยืนยันได้ครับว่า มันไม่สนับสนุนซึ่งกันและกัน คือถ้าหากว่าจะเอาแบบแบ่งเขตอย่างนี้ ก็ควรจะกำหนดให้ ส.ส. ไม่สังกัดพรรค แต่ถ้า

²⁴ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา , รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ชุดที่ 1 ครั้งที่ 15 วันพฤหัสบดีที่ 21 มีนาคม 2517, หน้า 309

ได้ง่าย ๆ รัฐบาลที่จะก้าวขึ้นมาเป็นรัฐบาลต่อไปตามรัฐธรรมนูญนี้ต้องมีนโยบายที่แน่นอน ต้องมีผู้สนับสนุนที่แน่นอน จึงจะมีเสถียรภาพที่มั่นคงได้ เสียงเหล่านี้จะได้มาจากไหน จะต้องได้มาจากพรรคการเมือง เพราะฉะนั้นพรรคการเมืองเป็นสิ่งที่เสียงไม่ได้ และจะต้องทำแล้วอีกประการหนึ่งนั้น ปัญหาของบ้านเมืองทุกวันนี้ในทางเศรษฐกิจก็ดี ในทางสังคมก็ดี ในทางการเมือง การปกครองก็ดี จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่แน่นอนเด็ดขาด พรรคการเมืองจะเป็นองค์การที่กระทำให้เกิดนโยบายดังกล่าวนี้เป็นที่แน่นอน แต่ทั้งนี้และทั้งนี้ กระทบอยากจะทำกราบเรียนไว้ในที่นี้ด้วยว่ากระทบเองก็ยังมีพิศวงอยู่ กระทบเห็นด้วยกับมาตรา 119 ทุกประการและรัฐบาลก็เป็นคนเสนอร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมา แต่ทว่าจนบัดนี้เรายังไม่มีพรรคการเมือง และเราจะต้องมีเลือกตั้งในระยะเวลาอันไม่นานแล้ว พรรคการเมืองจะเกิดได้อย่างไร กระทบจึงอยากที่จะเสนอให้คิดดูว่าในแง่ที่ว่าพรรคการเมืองเป็นสิ่งจำเป็น เมื่อจำเป็นก็หน้าที่จะต้องปล่อยให้เกิดพรรคการเมืองขึ้น เพื่อให้เกิดการโต้แย้ง ชัดแย้งกัน ในเชิงนโยบาย เพื่อจะให้มีการกำหนดนโยบายที่แน่นอน พรรคการเมืองที่เพียงแต่กล่าวว่าจะเป็นสังคมนิยมอ่อนๆ นั้น กระทบก็ยังไม่แน่ใจว่าสังคมนิยมอ่อน ๆ นั้นหมายถึงอะไร มีนโยบายแค่ไหน เมื่อกี้กระทบฟังสมาชิกท่านหนึ่งท่านพูดถึงว่า กำลังรอหัวหน้าพรรค กำลังรอเลขาธิการพรรค ถ้าพรรคต้องรอบุคคล กระทบก็ชักเป็นห่วงเหมือนกัน แต่เราเสียงไม่ได้ และเราจะต้องกระโจน เราจะต้องเปลี่ยนวัฒนธรรมทางการเมืองของเราสักทีหนึ่ง ว่าแทนที่เราจะรอบุคคลเราเริ่มพูดนโยบายกันสักทีดีไหม หรือเราจะติดแต่ตัวบุคคลกันอยู่ แล้วก็มองหาหัวหน้าพรรค มองหาเลขาธิการพรรค อันนี้กระทบหนักใจ แต่กระทบยังเห็นด้วยว่าพรรคการเมืองต้องมี แต่มันอยู่ที่ว่าเราจะเปลี่ยนตัวเราให้เข้ากับ

วิถีของประชาธิปไตยซึ่งเราพูดกันอยู่หนักหนานั้นได้เพียงใด ..."²⁶

จากการอภิปรายในครั้ง^{นี้} นายเกษม ศิริสัมพันธ์ มีความเห็นด้วยในการที่จะให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2517 กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องสังกัดพรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่ง

นอกจากนั้น นายเจริญ สุวรรณมงคล ได้ทำการอภิปรายว่า

"...ท่านประธานที่เคารพพระผม นายเจริญ สุวรรณมงคล กระผมใครตั้งข้อสังเกตโดยสรุปในมาตรา 119 ดังนี้ คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา 119 ที่บังคับให้สังกัดพรรค^{นี้} กระผมรู้สึกว่าเป็นไปไม่ได้ตามสภาพแห่งความเป็นจริง เพราะพรรคการเมืองขณะนี้ได้ล้มเลิกไปตามประกาศของคณะปฏิวัติ สมาชิกของแต่ละพรรคก็ได้แยกย้ายกันไป เมื่อจะต้องตั้งพรรค^{นี้}ใหม่ก็จะต้องใช้เวลา มารวมกลุ่ม และจะต้องใช้ทุนรอนเป็นจำนวนมาก ทั้งนโยบายที่จะแถลงในการหาเสียงก็ไม่มีใครสนใจ เพราะทุกพรรคก็จะยกย่องสุดแต่ใครจะยกย่องว่าพรรคใดจะเป็นพรรคที่ดี นอกจากจะยกยัวเอาหัวหน้าพรรคมาวิพากษ์วิจารณ์กันเพื่อให้ได้เสียงหรือทำลายเสียงกันเท่านั้น แม้รัฐธรรมนูญจะออกไปแล้ว รัฐบาลนี้ควรจะต้องหันกลับมาดูสภาพของพรรคการเมืองที่จะเกิดขึ้นใหม่ได้ว่า จะมีความยุ่งยากอย่างไรเพียงใดบ้างในเมื่อเลือกตั้งขึ้นมาแล้ว ดูตัวอย่างการเลือกตั้งที่อังกฤษในระยะไม่กี่วันมานี้ แม้เขาจะมีพรรคการเมืองที่เข้มแข็งตั้งมาเป็นปีกแผ่นับร้อยปีก็ยังเกิดปัญหาที่มีคะแนนเสียงไล่เลี่ยกันอยู่ ถ้าเหตุการณ์ทางการเมืองและความวุ่นวายเกิดขึ้น รัฐบาลนี้ก็มักจะเห็นความรับผิดชอบ

²⁶ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา ; รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติชุดที่ 1 ครั้งที่ 15 วันพฤหัสบดีที่ 21 มี.ค.2517 หน้า 327-328

ไม่พ้น จะโทษสถานี้ก็ไม่ได้ จึงเห็นว่าระบอบพรรคของเราขณะนี้
ยังไม่เกิดขึ้น เพราะกฎหมายของพรรคการเมืองยังไม่ออกจึงยังไม่
ไม่ควรด่วนที่จะบังคับให้ผู้สมัครต้องสังกัดพรรค..."²⁷

ในการอภิปรายในครั้งนี้ นายเจริญ สุวรรณมงคล ยังไม่เห็นด้วยกับการ
เลือกตั้งที่กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสังกัดพรรคการเมือง

อย่างไรก็ตามในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2517 เมื่อได้มีการ
ลงมติที่ประชุมของสภา และได้ประกาศออกมาเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
2517 บทบัญญัติ มาตรา 119 (4) แห่งร่างรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2517 ซึ่งกำหนด
คุณสมบัติให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่พรรคเดียว ก็ได้
ผ่านมติที่ประชุมของสภานิติบัญญัติ มีผลทำให้ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2517 มาตรา 117 (3)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มีระยะเวลาที่ประกาศใช้
ตั้งแต่วันที่ 7 ตุลาคม 2517 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม 2519 รวม 2 ปี ซึ่งก่อนประกาศใช้
รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง เพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย
ขึ้นโดยนิสิต นักศึกษา นักเรียน และประชาชน และได้เกิดการลุกฮือของประชาชนขึ้น เมื่อ
14 ตุลาคม 2516 เป็นผลให้นายกรัฐมนตรี(จอมพลถนอม กิตติขจร)ในขณะนั้น ซึ่งใช้กำลังเข้า
ปราบประชาชนและนิสิตนักศึกษา ต้องลาออกจากตำแหน่งและเดินทางออกนอกประเทศ อย่างไรก็ตาม
ก็ตามแม้รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย และเป็นฉบับที่ดีที่สุดฉบับหนึ่ง แต่ก็มีโอกาสใช้
บังคับได้เพียง 2 ปี ก็ถูกคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน นำโดย พล.ร.อ.สัจด์ ชลออยู่ ได้
ทำการรัฐประหาร และยึดอำนาจและประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับนี้ในที่สุด แต่ในระหว่างที่มี
การปกครองใช้รัฐธรรมนูญดังกล่าว ประเทศไทยได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป 2 ครั้ง คือ
การเลือกตั้งที่ 10 เมื่อวันที่ 26 ม.ค. 2518 และครั้งที่ 11 เมื่อวันที่ 4 เม.ย. 2519
รายละเอียดการเลือกตั้งดูจากตารางที่ 7

27 สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา ; รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ชุดที่ 2 ครั้งที่ 16
วันศุกร์ที่ 22 มี.ค. 2517 หน้า 388

ตารางที่ 7 รายละเอียดการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 10,11
อาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี ที่มีการเลือกตั้ง	ผู้มีสิทธิ เลือกตั้ง	ผู้มีสิทธิ		จำนวนพรรคการเมือง			จำนวนผู้สมัคร			จำนวนส.ส.		หมายเหตุ	
			จำนวน	ร้อยละ	ทั้งหมด	สังคมนคร	ได้	ทั้งหมด	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง		รวม
10	26 ม.ค. 2518	20,247,791	9,549,924	47.18	43	43	22	2,199	2,134	65	266	3	269	
11	4 เม.ย. 2519	20,623,430	9,072,629	43.99	57	39	19	2,369	2,295	74	272	7	279	

ที่มา : กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง

11. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519 เป็นรัฐธรรมนูญเผด็จการฉบับหนึ่งไม่ได้วางหลักเกี่ยวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้แต่อย่างใด มีเพียง 29 มาตรา²⁸ และมีสภาพการปกครองแผ่นดินทำหน้าที่นิติบัญญัติ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519 มีระยะเวลาใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 22 ตุลาคม 2519 ถึงวันที่ 20 ตุลาคม 2520 รวม 363 วัน ภายหลังกองรัฐประหารวันที่ 6 ตุลาคม 2519 คณะรัฐประหารซึ่งเรียกตัวเองว่าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ แต่ในที่สุดคณะปฏิรูปก็ได้ทำการปฏิวัติล้มรัฐบาลที่คณะของตนสนับสนุน และยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช 2519 เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2520

12. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2520 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว มีเพียง 32 มาตรา²⁹ ไม่ได้วางหลักเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ มีสภานิติแห่งชาติ ทำหน้าที่จัดทำรัฐธรรมนูญ และให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติแต่งตั้งคณะกรรมการการทำหน้าที่ ร่างรัฐธรรมนูญ

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520 มีระยะเวลาที่ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 9 พฤศจิกายน 2520 ถึงวันที่ 21 ธันวาคม 2521 รวม 1 ปี 1 เดือน ธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ร่างขึ้นโดยมีเจตนารมณ์เพื่อประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญชั่วคราว ธรรมนูญฉบับนี้ก็ยังเป็นกติกาในรูปของเผด็จการอยู่นั่นเอง และใช้ได้ปีเศษก็ถูกยกเลิก เนื่องจากสภานิติบัญญัติได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เสร็จแล้วและประกาศใช้เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2521

13. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีอายุการบังคับใช้ที่ยาวนานมากฉบับหนึ่ง กล่าวคือมีระยะเวลาที่ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 22 ธันวาคม 2521 ถึงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 รวม 13 ปี เป็นรัฐธรรมนูญที่ได้รับสมญานามหลากหลาย เช่น ประชาธิปไตยครึ่งใบ เนื่องจากความไม่เหมาะสมกาลให้บังคับใช้บางมาตราของรัฐธรรมนูญมีจุดเด่นคือได้ยืนยันในหลักการการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้วางหลักการกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งในเรื่องแนวความ

²⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519

²⁹ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2520

คิดเกี่ยวกับการสังกัดพรรคการเมืองของผู้สมัครรับเลือกตั้งต่อเนื่อง และเสริมกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 โดยนอกจากจะได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งจะต้องสังกัดพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่พรรคเดียวแล้ว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ยังได้กำหนดเพิ่มเติมอีกว่า พรรคการเมืองที่สมาชิกจะเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งได้นั้น ต้องเป็นพรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมดรวมกันไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดที่จะพึงมีในการเลือกตั้งครั้งนั้น ดังที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 94 และมาตรา 95 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ความว่า

"... มาตรา 94 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

(1) สัญชาติไทยโดยการเกิดแต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าวต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย

(2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

(3) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้ง ตามมาตรา 95 หรือพรรคการเมืองตามมาตรา 104 วรรคสอง พรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่พรรคเดียว

(4) คุณสมบัติอื่น หากมีกำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 95 ในการเลือกตั้งทั่วไปพรรคการเมืองที่สมาชิกจะเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา 94(3)ได้ ต้องเป็นพรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมดรวมกันไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดที่จะพึงมีในการเลือกตั้งครั้งนั้น และในแต่ละเขตเลือกตั้งที่พรรคการเมืองดังกล่าวส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้ง พรรคการเมืองต้องส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นคณะให้ครบจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในเขตเลือกตั้ง และจะส่งได้คณะเดียวในเขตเลือกตั้งหนึ่งเขต

เมื่อพรรคการเมืองใดส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งแล้ว พรรคการเมืองนั้นหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองนั้น จะถอนการสมัครรับเลือกตั้งมิได้

เมื่อพรรคการเมืองใด ได้ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งครบจำนวนตามวรรคหนึ่งแล้ว แม้อีกภายหลังจะปรากฏว่า จำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองนั้นได้ลดลงไปจน

ไม่ครบจำนวนไม่ว่าเพราะเหตุใด ๆ ก็ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้ง
ครบจำนวนตามพรรคหนึ่งแล้ว..."³⁰

การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ได้กำหนดคุณสมบัติ
ของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ต้องให้สังกัดพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่พรรคเดียว และ
ต้องให้พรรคการเมืองที่สมาชิกจะเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งต้องเป็นพรรคการเมืองที่ส่งสมาชิก
เข้าสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมดรวมกันไม่น้อยกว่า กึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด
ที่จะพึงมีในการเลือกตั้งครั้งนั้น เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้มีแนวความคิดที่เห็นสอดคล้องว่า
ควรที่จะได้มีการส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันพรรคการเมืองให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น เพราะ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่เห็นว่าในการพัฒนาการเมืองการปกครองของไทยเราในขณะนั้น ควร
ที่จะได้มีการส่งเสริมระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย และสถาบันพรรคการเมืองนั้นถือได้ว่า
เป็นสถาบันหลักที่สำคัญประการหนึ่ง ในระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยในการที่จะ
ได้มีการตรารัฐธรรมนูญฉบับนี้ในมาตราที่ 94 และมาตราที่ 95 ออกมานั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
แห่งชาติได้มีการประชุมสภาและอภิปรายในเรื่องแนวความคิดดังกล่าวอย่างกว้างขวาง ซึ่งในการ
พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ได้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยน
แนวความคิดหลายประการ โดยในขณะนั้นแนวความคิดดังกล่าวได้บัญญัติอยู่ใน มาตรา 83 และ
มาตรา 84 ของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ความว่า

"... มาตรา 83 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นผู้ที่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

(1) สัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าวก็ดี
บุคคลผู้ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติก็ดี ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วย
การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย

(2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

(3) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งครบจำนวนตาม
มาตรา 84 พรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่พรรคเดียว

(4) คุณสมบัติอื่น หากมีกำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร

³⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มาตรา 94, มาตรา 95

มาตรา 84 พรรคการเมืองที่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกตาม มาตรา 83 ต้องส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้ง ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด ที่จะพึงมีในการเลือกตั้งครั้งนั้น

เมื่อพรรคการเมืองใดได้ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งครบจำนวนตามวรรคหนึ่ง แล้วแม้ภายหลังจะปรากฏว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งลดลงจนไม่ครบจำนวนไม่ว่าเพราะตาย ถอนการสมัครหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 85 ก็ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งครบจำนวน ตามวรรคหนึ่งแล้ว..."³¹

และในเรื่องแนวความคิดดังกล่าวนี้ สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีการพิจารณาถึงพวกที่ได้พิจารณาให้การสนับสนุนและพวกที่ไม่เห็นด้วยอย่างหลากหลาย กล่าวคือ

ในการประชุมสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 37 วันพฤหัสบดีที่ 6 กรกฎาคม 2521 ได้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางโดย นายบรรหาร ศิลปอาชา ได้กล่าวขึ้นในตอนหนึ่ง ความว่า

"...กระผมใคร่ขอแสดงทรรศนะและความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องระบบที่ว่า มีระบบสองสภาารวมกันเป็นรัฐสภา คือจุดบกพร่องที่เราจะแยกออกได้เป็น 4 ประการ คือ ในประการแรก พรรคการเมืองนี้มีมากจนเกินควร การตั้งพรรคก็ง่ายถ้าหากว่าพรรคการเมืองใด ส่งสมาชิกเข้ารับเลือกตั้งผู้แทนราษฎรสามารถชนะเลือกตั้งเข้ามาจำนวน 1 ท่านหรือ 2 ท่าน ก็เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองได้ มีอำนาจการต่อรองในการตั้งรัฐบาล ประการนี้ก็เป็นประการที่สำคัญ... .. ฉะนั้นจุดอ่อนต่าง ๆ ของรัฐสภา ซึ่งมีสองสภา ในรัฐธรรมนูญฉบับปี 2517 นั้น เราก็พอมองเห็น คณะกรรมการก็พอจะมองเห็นว่าอะไรบ้าง ฉะนั้น เราจะเสริมสร้างอย่างไรลงไปจุดอ่อนดังกล่าว กระผมเองก็ตั้งใจ

³¹ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มาตรา 83, 84

ที่คณะกรรมการได้มีการแก้ไขดังที่กระผมได้ประธานกราบเรียนมาแล้ว อย่างเช่น อาทิในเรื่องระบบพรรคการเมืองนั้นเราทำอย่างไรที่จะจำกัดให้พรรคการเมืองน้อยลงก็ได้มีบทบัญญัติอยู่ในมาตรา 84 ว่าถ้าหากพรรคการเมืองนั้นมีสิทธิ ในการที่จะส่งสมาชิกเข้ารับเลือกตั้ง เป็นผู้แทนราษฎรจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องส่งสมาชิกมีจำนวนเกินกึ่งหนึ่ง ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด ในประการแรกนี้กระผมเองคิดว่าถึงแม้จะไม่ได้ผล 100 เปอร์เซ็นต์ก็อาจจะได้ 80 เปอร์เซ็นต์ ในการที่จะยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ นั้น ให้เหลือน้อยลงก็เป็น好事ในการที่จะมีการจัดตั้งรัฐบาลต่อไป ในอนาคต..."³²

จากการอภิปรายในครั้งนั้น นายบรรหาร ศิลปอาชา มีความเห็นด้วยที่จะให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2521 กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ต้องสังกัดพรรคการเมือง เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2517 พร้อมทั้งเห็นว่า ควรจะกำหนดให้พรรคส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งเพิ่มขึ้น

นายกันต์ธีร์ คุ้มมงคล กรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้อภิปรายในที่ประชุมความว่า

"...ที่ข้อแรกที่บอกว่า เป็นบทบัญญัติที่ยาวไม่มีความจำเป็น กระผมก็หมายถึง ตามร่างที่เสนอมา³³ระหว่างมาตรา 78 มาตรา 83 และมาตรา 85 บทบัญญัติเหล่านี้เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งและวิธีการเลือกตั้ง อาจจะแบ่งเป็นเขต เอาอย่างไร หรือจะรวมเขต อะไรต่ออะไร อยู่ในหลาย ๆ มาตราเหล่านี้ กระผมเองมีความเห็นว่าคุณสมบัติของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งก็ดี หรือผู้สมัครรับเลือกตั้งก็ดี ตลอดจน

³² สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 34 วันพฤหัสบดีที่ 6 กรกฎาคม 2521 หน้า 198-201

วิธีการเลือกที่จะเลือกวิธีใดนั้นควรจะปล่อยให้ไปอยู่ในกฎหมาย
เลือกตั้ง ไม่ใช่ที่ผมเห็นว่ามากเกินไป เจาะ ๆ นะครับ มากเกินไป
ไปด้วย แล้วก็ยังขัดต่อหลักการด้วย หลักการอะไรครับ คือนี่เรา
จะเห็นได้ว่ารายละเอียดเหล่านี้เกี่ยวกับการเลือกตั้งสิทธิเลือกตั้ง
ก็ดี หรือการกำหนดเขตเลือกตั้งก็ดี วิธีการเหล่านี้ควรจะไปอยู่ใน
กฎหมายเลือกตั้ง..."³³

นอกจากนั้น นายกรัฐมนตรี คุณมงคล ยังได้อภิปรายอีกตอนหนึ่ง โดยได้พาดพิง
ไปว่า

"...ที่นี้เข้าเรื่องว่า บทบัญญัติที่ขัดต่อหลักประชาธิปไตย อันนี้
ข้อแรกก็มีอย่างนี้ครับ คือ ว่าตามมาตรา 83(3) ได้กำหนดไว้ว่า
คุณสมบัติของผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งจะต้องสังกัดพรรคการเมือง
นี้แหละครับที่ผมเห็นว่า ไม่สู้จะมั่นคงต่อหลักประชาธิปไตยเพียง
ใดนัก เพราะหลักประชาธิปไตยนั้นคือสิทธิเสรีภาพ ที่นี้เราไปกำหนด
บอกว่าถ้าท่านจะมาเล่นการเมืองตามกฎหมายนี้ ท่านจะต้องเป็น
สมาชิกของพรรคเสียก่อนนี่แหละครับ ทำไมเราถึงจะไปบังคับเขา
อย่างนั้น เมื่อบังคับเขาอย่างนั้นแล้ว ผู้สมัครจะต้องสังกัดพรรค
พอสังกัดพรรคก็กลัวเสียอีก เอ๊ะ ถ้าพรรคมาก ๆ เข้าทำอย่างไร
ก็จำกัดเสียว่าพรรคที่จะมีผู้แทนได้จะต้องส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้ง
ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดทั่วราชอาณาจักรนี่เป็น
การขัดต่อหลักการอีกแล้วที่เราไปบังคับเขาให้เป็น เสรีแล้ว
ไปบังคับจำกัดเขา ทำไมถึงจะต้องทำเช่นนั้น นี่แหละครับที่ผม
อยากจะขอความกรุณาที่ประชุมอ่านถ้อยคำบางประการของ ท่านอดีตนายกรัฐมนตรี

³³ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 34
วันพฤหัสบดีที่ 6 กรกฎาคม 2521 หน้า 212

หม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ ปราโมช ซึ่งได้กล่าวในที่ประชุมคณะกรรมาธิการ ครั้งที่ 9 เมื่อวันที่ 26 มกราคม ในเรื่องนี้ท่านว่าอย่างนี้ครับ..... ใครเป็นคนพูดว่าประชาธิปไตยจะต้องมีพรรค มันบังเอิญทั้งนั้นแหละ เป็นความเหมาะสมของแต่ละประเทศ ประเทศไทยต้องการพรรคก็มีขึ้นมา ไปบังคับให้มีพรรคความจริงเมืองไทยยุ่งเหยิงมาตั้งแต่มีพรรคการเมืองครับ. ท่านอดีตนายกรัฐมนตรีเป็นคนกล่าว .มันปั่น่วนวุ่นวายกันมา ล้มละลายกันมาเพราะพรรคการเมืองทั้งนั้นสมัยก่อนผู้แทนเขาไม่มีพรรคเขาอยู่อะไร ผมฟังไปฟังมา ผมอยากจะขอเสนอห้ามไว้ในรัฐธรรมนูญว่าไม่ให้มีพรรคการเมืองเด็ดขาดด้วยซ้ำไป... นี่แหละครับถ้อยคำที่กระผมอยากจะขอเรียกว่า เป็นคำกล่าวของรัฐบุรุษคนหนึ่งของประเทศไทยเกี่ยวกับพรรคนี้ แล้วเราจะเสี่ยงทำไมครับ เราต้องปล่อยเขา เราไปจำกัดจำเขี่ยอะไรต่ออะไร ได้มีการพยายามในชั้นแรกบอกว่า เพื่อให้จำนวนพรรคการเมืองน้อยลง ไปก็จำกัด เอาตอนต้นนี้ตัดเสียก่อน บอกว่าพรรคที่มีผู้แทนส่ง เข้าสมัครไม่ถึงครึ่งหนึ่งของผู้สมัครทั้งหมดที่วราชาอาณาจักรแล้วก็ เป็นพรรคไม่ได้ แล้วก็มีความพยายามที่ว่า จะปิดตอนพรรคทำอีกว่า พรรคการเมืองใด ที่แม้ว่าจะได้ส่งสมาชิกเข้าสมัครจำนวนถึงครึ่งหนึ่งของผู้สมัครที่วราชาอาณาจักรแล้ว ถ้าหากว่าได้ผู้แทนขึ้นมาไม่ถึง 10 เปอร์เซ็นต์ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ก็จะไม่ให้เขาเป็นพรรคต่อไปแสดงว่ายกเลิกอันหลังนี้ก็เป็นอันตกไปแล้ว ไม่มี กระผมก็ไม่ต้องพูดในเรื่องนี้ พูดเฉพาะอันแรก อย่างตามตัวเลขของทางราชการเวลานี้บอกว่าในการเลือกตั้งคราวหน้าเราจะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประมาณ 294 คน ที่นี้พรรคที่จะมีความเป็นพรรคเพื่อจะต้องส่งสมาชิกเข้าสมัครแข่งขันได้ จะต้องส่งสมาชิกเข้ารับสมัครไม่น้อยกว่า 149 คน ที่นี้ผลเป็นอย่างไรครับ ผลก็เป็นว่าพรรคที่จะอยู่ได้จะต้องเป็นพรรคที่มีกำลัง กำลังอะไร กำลังทางการเงินเป็นสำคัญเพราะเหตุว่า จะต้องอยู่ในฐานะที่จะต้องส่ง

ผู้แทนเข้าไปสมัครได้ถึง 149 คน บรรดานักการเมืองที่มีอุดมการณ์หรืออุดมคติอะไรก็แล้วแต่เถอะที่เรา เรียกกันแต่ว่าชาตุนทรพิสัยสมัครผู้แทนได้หรือไม่ครับ ไม่ได้ ที่นี้ทำไมเขาจึงไม่ไปสมัครกับพรรคใหญ่ ๆ อันนี้เกี่ยวกับลักษณะลักษณะของคนไทยเรา คนไทยเราซึ่งรักเสรีนิยมและรักสิทธิหน้าที่อะไรของเรา เรานิยมที่เขาเรียกว่าปัจเจกนิยม เรามีความคิดเห็นของเราเองที่นี้เราก็มองดูซิครับผู้นำพรรคต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วหรือพรรคที่จะมีขึ้นมาในภายหลัง ถ้าหากว่าเราชาตุนทรพิสัยในตัวผู้นำของพรรคแล้วเราจะไปบังคับให้เขาไปสมัครพรรคไหนพรรคนี้แล้วเขาจะไปสมัครทำไมครับ ที่นี้เมื่อเขาจะตั้งพรรคของเขาเป็นพรรคเล็ก ๆ ขึ้นมา เริ่มต้นด้วยพรรคเล็ก ๆ ก่อน เราก็บอกไม่ได้เข้าสมัครรับเลือกตั้งไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วทำอย่างไรครับ ก็จะมีผลว่าท่านตัดไม่ให้บุคคลที่มีความรู้มีความสามารถมีเจตนาดีต่อประเทศชาติและก็มีอุดมคติดี ไม่ให้เขามีส่วนมีเสียงในการที่จะเข้ามานั่งในสภา ท่านต้องการอย่างนั้นหรือ นี่แหละครับที่กระผมรู้สึกว่ามันน่าจะเป็นอย่างนั้นไปได้..."³⁴

จากการอภิปรายในครั้งนี้นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล ไม่เห็นด้วยกับการที่จะให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2521 กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องสังกัดพรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่ง

นางวิมล เจียมเจริญ ได้อภิปรายในตอนหนึ่ง ความว่า
"...ท่านประธานที่เคารพและท่านสมาชิกผู้มีเกียรติทั้งหลาย ดิฉันวิมลเจียมเจริญ ก่อนอื่นดิฉันขอกราบเรียนว่า ดิฉันไม่สนใจว่าประเทศใดจะมีก็สภาไม่สนใจว่า ใครจะวิเศษ วิเสโส มีเฮาส์ออฟฟลอร์ดส์ หรืออะไรทั้งสิ้น ดิฉันสนใจแต่เพียงว่า ขณะนี้

³⁴ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา; รายงานการประชุมสมานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 34 วันพฤหัสบดีที่ 6 กรกฎาคม 2521 หน้า 215-216

ประเทศเราจะปกครองกันอย่างไร จะบริหารกันอย่างไรจึงจะให้ประเทศนี้อยู่รอด ใครจะมีวิธียุ่รอดของใครนั้นเป็นอีก เรื่องหนึ่งแต่ขณะนี้เราต้องพิจารณาความอยู่รอดของเราเป็นสำคัญ เพราะฉะนั้นดิฉันจึงขอกราบเรียนว่า การที่เรามีรัฐธรรมนูญขึ้นมาเราจะต้องพิจารณา 2 ประการ ประการสำคัญที่ยิ่งใหญ่นั้นคือว่าเราต้องพิจารณาความอยู่รอด ดิฉันจะไม่ยอมพูดถึงพรรคการเมืองอื่น เพราะพรรคการเมืองอื่นนั้นเมื่อชนะได้แล้วก็หมดไปได้แต่เราจะต้องดูพรรค ๆ หนึ่ง ซึ่งตั้งมาตั้งแต่ 1 ธันวาคม 2485 มาจนถึงปัจจุบันนี้เป็นพรรคการเมืองที่ยืนยงที่สุดมีอายุถึง 36 ปี พรรคนี้แหละจะทำให้เราอยู่รอดหรือไม่ ดิฉันขอกราบเรียนว่าเมื่อเราจะคำนึงถึงความอยู่รอดของประเทศ เราต้องคำนึงถึงแนวทางที่จะต่อสู้กับพรรคที่จะทำให้เราอยู่หรือไม่เห็นด้วย ดิฉันขอกราบเรียนว่า ในการต่อสู้ของประเทศเรานั้นเราได้กระทำการมาในแนวทางที่ผิด ๆ อย่างสิ้นเชิงสมัยหนึ่งเราวิเคราะห์กันว่าการต่อสู้กับลัทธิที่เป็นภัยต่อประเทศเรานั้นต้องใช้ระบบประชาธิปไตยเท่านั้นจึงจะช่วยได้ ครั้งนั้นเราก็ปล่อยให้ประชาธิปไตยของเราพังเพื่อจนเกินไป แต่มาถึงปัจจุบันนี้นักวิชาการทั้งหลายได้พูดใหม่ว่าถ้าจะให้ประเทศชาติเราอยู่รอดต้องใช้เผด็จการ เพราะฉะนั้นเราก็เลยร่างรัฐธรรมนูญจนมีฐานะอย่างที่ดีจนกราบเรียนแล้วว่า เป็นคนชาติไทยเท่านั้นเองไม่ใช่รัฐธรรมนูญฉบับที่เราจะเรียกได้ว่าถาวร ในแนวทางการต่อสู้ดิฉันต้องพิจารณาถึงเขาด้วย เราต้องรู้เขา เราต้องรู้เรา เมื่อใดที่เรารู้เขารู้เรา รบที่ไรชนะที่นั้นถ้าเรารู้แต่เราแพ้ชนะก็กำกวม ปัจจุบันเราไม่รู้เขาแล้วไม่สำนึกถึงตัวเองด้วย ดิฉันขอกราบเรียนว่า ทำอย่างนี้เมื่อไรรบที่ไรก็แพ้ที่นั้น ดิฉันขอกราบเรียนต่อไปว่า ในแนวทางการต่อสู้ของเขานั้น เราจะเห็นว่าเขาเอาคำว่า "ประชาธิปไตย" ขึ้นต้นเสมอ จะมีคำว่า "สาธารณรัฐประชาธิปไตย" หรืออะไรก็แล้วแต่ แต่ต้องมีคำว่า "ประชาธิปไตย" และเมื่อเราจะสู้กับเขา เราเกิดเอารัฐธรรมนูญ

ที่มีลักษณะเป็นเผด็จการขึ้นมา เราต้องเสียแนวทางในการต่อสู้อย่าง
 แน่นนอนที่สุด ดิฉันขอกราบเรียนว่าเมื่อเราจะสู้กับเขาอะไรล่ะที่จะต้อง
 ออกหน้า เราก็มีประชาธิปไตยแท้ ๆ นั้น ออกหน้า รัฐบาลของเรานั้น
 ต้องมีเสถียรภาพเป็นที่ 2 แต่ในร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้เราคำนิ้งกันแต่
 เสถียรภาพของรัฐบาล และอย่างที่ดิฉันกราบเรียนแล้วว่าเราตั้งตุ๊กตา
 รัฐบาลที่เราต้องการมาก่อนแล้วเราก็เขียนพิมพ์เขียวของเราเข้าหา
 รัฐบาลที่เราต้องการมาก่อนแล้วเราก็เขียนพิมพ์เขียวของเราเข้าหา
 รัฐบาลที่เราต้องการนั้น ดิฉันขอกราบเรียนว่าใช้ไม่ได้ เราต้อง
 ใช้ระบบประชาธิปไตยเป็นหลัก แล้วจึงคำนึงถึงเสถียรภาพของรัฐบาล
 เป็นที่ 2 ต่อไป..."³⁵

นอกจากนั้น นางวิมล เจียมเจริญ ยังได้อภิปรายต่อไปอีกว่า
 "...ดิฉันขอกราบเรียนวิงวอนว่า เมื่อเราจะทำอะไรขอให้พิจารณา
 กันให้รอบคอบ อย่าคิดแต่เพียงบุคคลเพียงคณะหนึ่งคณะใดเท่านั้น
 ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้หลายท่านพูดว่าเกิดจากกลัวการปฏิวัติดิฉันขอ
 กราบเรียนว่าเลิกกลัวเสียที ในเมืองไทยนี้ดิฉันยังไม่เคยเห็นการ
 ปฏิวัติจริง ๆ เกิดขึ้นสักครั้ง มีแต่รัฐประหาร มีแต่การเปลี่ยนผู้
 ปกครองประเทศ การปฏิวัตินั้นต้องประกอบด้วยหลัก 3 ประการ
 ประการแรกปฏิวัติในโครงร่างประชาธิปไตยใหม่ ประการที่ 2
 ปฏิวัติระบบราชการ ประการที่ 3 ต้องปฏิวัติระบบเศรษฐกิจ 3
 อย่างนี้จึงเป็นโครงสร้างของการปฏิวัติที่แท้จริง แต่จนปานี้เรา
 ก็มีแต่การรัฐประหารเรื่อยมา เลิกกลัวการปฏิวัติเสียเถอะ ถ้า
 ปฏิวัติขึ้นมาเมื่อไรจริงๆ ดิฉันคิดว่าก็น่าจะดีเหมือนกัน แล้วโดย
 เฉพาะในหมวด 6 อย่างที่เราพูดกันนี้เป็นหมวดที่จะแสดงถึงความ

³⁵ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา; รายงานการประชุมสมานิติบัญญัติแห่งชาติ
 ครั้งที่ 34 วันพฤหัสบดีที่ 6 กรกฎาคม 2521 หน้า 230-232

อยู่รอดของชาติได้หรือไม่ เราไม่ควร ไม่ควรเป็นอย่างยิ่งที่จะเอาอำนาจอันใส่เข้ามาในรัฐธรรมนูญ ทำให้รัฐธรรมนูญนั้นเสียหายไป เริ่มต้นเรากันได้จากมาตรา 73 ที่ไม่กำหนดว่าผู้ที่มาเป็นสมาชิกวุฒิสภานั้นประกอบไปด้วยอาชีพใดบ้างดิฉันก็เห็นว่า สมควรเพราะถ้ากำหนดตายตัวลงไปว่า มาจากอาชีพหนึ่งอาชีพใดมีจำนวนเท่าไรแล้ว ก็ขอกราบเรียนว่า จะต้องมีการซื้อตำแหน่งอย่างแน่นอน...
...ที่นี้ในมาตราต่อไปคือมาตรา 84 พูดถึงพรรคการเมือง เรากำหนดไว้ว่า พรรคการเมืองต้องส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งให้ครบจำนวน ถ้าไม่ครบจำนวนแล้วไม่ว่าเพราะตาย ถอนการสมัคร หรือผู้สมัครรับเลือกตั้งมีลักษณะต้องห้ามใด ๆ ก็ตาม ก็ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นส่งสมาชิกเข้ารับการเลือกตั้งครบจำนวนซึ่งดิฉันเห็นว่า เป็นช่องโหว่ สมมุติว่าถ้าสมาชิกในสภานั้นมี 300 คน ต้องส่ง 150 คนในขณะที่ส่งเข้ารับสมัครอาจจะเต็ม 150 คน ถึงเวลาจริง ๆ ก็ถอนออกไปเสียบ้าง เพราะค่าสมัครหมั้นเดียวกับการที่ต้องทุ่มเงินลงไปหาเสียงนั้นแตกต่างกันนัก ตรงนี้คะที่เราคิดว่าจะต้องการป้องกันไว้แต่พรรคใหญ่ ๆ นั้น ก็ย่อมจะมีพรรคเล็กเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน และเมื่อมีพรรคเล็กพรรคน้อยอย่างนี้เข้ามาสภาพของสภา จะเป็นอย่างไร ดิฉันคิดว่าท่านทั้งหลายที่นั่งอยู่ในสภานี้คงจะทราบก็คงจะรู้สึแห่งความแสบเหน็บมาแล้ว..."³⁶

จากการอภิปรายในครั้งนี้ นางวิมล เจียมเจริญ มีความเห็นว่าหากจะให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2521 กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องสังกัดพรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่งแล้ว รัฐควรหาทางพยายาม

³⁶ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา; รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 34 วันพฤหัสบดีที่ 6 กรกฎาคม 2521 หน้า 232-234

ป้องกัน กรณีที่พรรคการเมืองที่มีการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งแล้ว จะทำการถอดการสมัครของผู้สมัครออกไปกลางคันก่อนที่จะมีการเลือกตั้ง

ในการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 35 วันพฤหัสบดีที่ 13 กรกฎาคม 2521 นั้น ร้อยตำรวจโทชาญ มนธรรม ได้กล่าวอภิปราย ความว่า

"... ท่านประธานที่เคารพ ท่านสมาชิกผู้มีเกียรติ กระผมฟังคำอภิปรายและคำชี้แจงของท่านกรรมาธิการประธาณโทษต้องเอ่ยนามดอกเตอร์อูคูล ๆ แล้วกระผมขอสนับสนุนให้การเลือกตั้งจะต้องเป็นระบบพรรคในระบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการรวบรวมความคิดเห็นของประชาชน หรือของผู้ที่มาใช้สิทธิเป็นนักการเมืองในรัฐสภาแน่นอน แต่กระผมรู้สึกอกจะห่วงว่าการที่ใช้มาตรการตามมาตรา 84 ที่จะบังคับให้พรรคนี้มันน้อยลงหลังจากเลือกตั้ง นั้นกระผมว่าเป็นการบังคับพรรคการเมืองมากเกินไป และจะเป็นช่องทางให้มีการใช้เงินและผู้มีเงินเท่านั้นที่จะเข้ามาสู่รัฐสภาได้ในนามของพรรคการเมือง กระผมลองคิดคร่าว ๆ ว่าพรรคที่จะส่งคนสมัครซึ่งจะมีสมาชิกในสภาผู้แทนราษฎร 300 คน พรรคจะต้องส่งคนอย่างน้อยตามร่างรัฐธรรมนูญมาตราที่ร่างมา 150 คน ใน 150 คน ค่าสมัครสมมติว่าคนละ 10,000 บาท ตามที่มีข่าวว่ากระทรวงมหาดไทยจะร่างอย่างนี้หมดเงินไปแล้ว 1,500,000 บาท ที่นี้ในการจะหาเสียงสมัครรับเลือกตั้งใน 150 คนนั้น กระผมว่าอย่างน้อยที่สุดเข้าใจว่า ต้องใช้เงินหาเสียงประมาณคนละ 50,000 บาท ในระยะที่ตัวเงินไม่มีค่าหรือค่าน้อยลง อย่างปัจจุบันนี้ก็จะใช้เงินอีกประมาณ 50,000 บาท รวมแล้วพรรคที่จะต้องส่งคนคนจำนวนครึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภานั้นจะต้องเป็นเงินถึง 9 ล้านบาท กระผมอยากเรียนถามว่าบุคคลที่จะเข้าสมัครรับเลือกนั้น คนที่มีความดี มีภูมิปัญญาสูงจะเป็นผู้มีเงินทั่วไปหรือครับ กระผมว่าเงินไม่ค่อยมีหรือครับ บางที เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วทำให้ผู้ที่สมัครรับเลือกตั้งมีแต่เงินและอาจขาดความรู้ ขาดภูมิปัญญาเราจึงได้คนไม่ดีเข้ามา เพราะฉะนั้นการ

บังคับด้วยมาตรการอันนี้ไม่ว่าจะเป็นข้อบังคับพรรค แต่อย่างไรก็ดี
 กระทบยังมองตรงกันข้ามว่าถ้าจะให้พรรคเกิดขึ้น เพื่อรวมสติปัญญา
 ของพรรคการเมืองซึ่งรวมผู้มีความคิดเห็นที่จะเข้ามาบริหารประเทศ
 แล้ว น่าจะกำหนดกฎเกณฑ์หรือหลักการไว้ในรัฐธรรมนูญ เป็นแนว
 ทางที่จะให้เกิดพรรคที่จะมีรากฐานมาจากประชาชน เช่น เป็นต้นว่า
 พรรคที่จะจดทะเบียนนั้นจะต้องมีสาขาของพรรคภายในราชอาณาจักร
 ทุกจังหวัด และในจังหวัดหนึ่งสาขาพรรคเหล่านั้นจะต้องมีสมาชิกใน
 จังหวัดเป็นจำนวนอย่างน้อยเท่าไร อันนี้แหละครับเป็นหลักเกณฑ์ที่
 ยิ่งกว่าการบังคับว่าต้องส่งสมาชิกเข้าสมัครครึ่งหนึ่งเสียอีก เพราะ
 จะทำให้เห็นได้ว่าพรรคนี้จะมีทางที่จะมาจากประชาชน กระทบคิดว่า
 อย่างนั้นนะครับ..."³⁷

จากการอภิปรายในครั้งนั้น ร้อยตำรวจโทชาญ มนุธรรม ไม่เห็นด้วยกับการ
 ที่จะให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2521 กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็น
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องสังกัดพรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่ง

ส่วนนายไพศาล ธวัชชัยนันท์ ได้อภิปรายความว่า

"...ท่านประธานที่เคารพ กระทบ ไพศาล ธวัชชัยนันท์ ขอเสนอ
 ความคิดเห็นเกี่ยวกับหมวด 6 นี้ ข้อแรกก็คือเรื่องเกี่ยวกับวุฒิสมาชิก
 ควรจะมีให้น้อยลง... ..ประการที่ 2 เรื่องเกี่ยวกับพรรคการเมือง
 เมืองที่จะต้องส่งสมาชิกเข้าสมัครถึง 1 ใน 2 ในการรับเลือกตั้ง
 นั้น อย่างที่ท่านสมาชิกได้อภิปรายไปเมื่อกันหลายคนแล้ว กระทบ
 เห็นด้วยว่าควรจะมีการลดจำนวนที่จะให้พรรคการเมือง ส่งสมาชิก
 เข้าสมัครรับเลือกตั้งถึง 1 ใน 2 ของจำนวนเลือกตั้งทั้งหมดทั่ว
 ประเทศเพราะว่าจะทำให้ พรรคเล็กพรรคน้อย ซึ่งมีอุดมการณ์ทาง

³⁷ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา; รายงานการประชุมสมานิติบัญญัติแห่งชาติ
 ครั้งที่ 35 วันพฤหัสบดีที่ 13 กรกฎาคม 2521 หน้า 27-28

การเมือง ในการที่จะสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ แต่
 ขาดเงินทอง ซึ่งคนดี ๆ เป็นจำนวนมากที่ไม่สามารถจะมีเงินทอง
 ได้เป็นล้าน ๆ บาท จะมาจัดตั้งพรรคหรือจะเข้ามารับเลือกตั้ง
 ถ้าหากว่าจะลดจำนวนลงเพียง 25เปอร์เซ็นต์ ของผู้เข้าสมัครรับ
 เลือกตั้งทั้งหมดทั่วประเทศก็จะเป็นความกรุณาทำให้พรรคการเมือง
 ที่มีทุนหรือว่าจำนวนเงินน้อยๆ มีโอกาสที่จะส่งสมาชิกเข้ารับเลือกตั้ง
 ได้..."³⁸

จากการอภิปรายในครั้ง^{นี้} นายไพศาล ธวัชชัยอนันต์ เห็นด้วยกับการ
 ที่จะให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2521 กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็น
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องสังกัดพรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่ง แต่เห็นว่าควรลด
 จำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งที่พรรคการเมืองจะต้องส่งลง ให้เหลือเพียงร้อยละ 25 ของจำนวน
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในสภา เพื่อเปิดโอกาสให้แก่พรรคการเมืองที่มีทุนน้อย ได้ส่ง
 สมาชิกเข้ารับเลือกตั้ง

นอกจาก^{นี้} ศาสตราจารย์ ดร.อมร จันทรสมบูรณ์ กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ
 ได้กล่าวอภิปราย ความว่า

"...ท่านประธานที่เคารพครับ กระผมคิดว่าเป็นเวลาที่กระผมควร
 จะพูดอะไรสักเล็กน้อยอาจจะยาวบ้างหรือว่าออกนอกประเด็นไปบ้าง
 ก็ขอประทานอภัย กระผมเห็นด้วยอย่างยิ่งกับท่านสมาชิกผู้เกียรติที่
 ได้อภิปรายเมื่อก่อนว่าถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องร่วมมือร่วมใจกัน แก้
 ปัญหาของประเทศ ร่วมมือร่วมใจกันพิจารณาปัญหาที่แท้จริง กระผม....
 ...เห็นด้วยอย่างยิ่งกับท่านที่กล่าวมาเมื่อก่อนว่าการแก้ปัญหาของชาติ
 นี้จะต้องแก้ด้วยท้องถิ่นชนบท ด้วยการกระจายอำนาจ เพื่อให้
 ประชาชนเหล่านั้น สามารถที่จะรู้จักใช้สิทธิและหน้าที่แต่ว่าการที่

³⁸ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา; รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ
 ครั้งที่ 35 วันพฤหัสบดีที่ 13 กรกฎาคม 2521 หน้า 29-30

กระจายอำนาจลงไปสู่ท้องถิ่นนั้น ขณะที่ประชาชนยังไม่พร้อมที่จะ
 รับผิดชอบและหน้าที่ ขณะที่เรากำลังเตรียมพื้นฐานในท้องถิ่นนั้นไม่ได้
 หมายความว่าเราจะเลือกตั้งผู้แทนและให้ผู้แทนนั้นเมื่ออำนาจสูงสุด
 เพราะว่าเมื่อพื้นฐานไม่พอ แต่ถ้าหากว่าผู้แทนที่รับเลือกตั้งขึ้นมา
 มาใช้สิทธิในลักษณะที่สามารถเชื่อมโยงส่วนตัวไว้นั้น การพัฒนา
 ประเทศรวมทั้งการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นนั้น ย่อมไม่สามารถ
 สัมฤทธิ์ผลได้กระผมอยากจะกราบเรียนว่า ร่างรัฐธรรมนูญที่คณะ
 กรรมการร่างขึ้นมา ในความเห็นส่วนตัวของกระผมนั้นกระผม
 ยอมรับ แต่กระผมยังไม่คิดว่าร่างรัฐธรรมนูญนั้นเป็นร่างที่ดีที่สุดเป็น
 ร่างที่เกิดจากความเห็นส่วนมาก ถ้าหากว่าเราจะพูดถึงกรอบของ
 รัฐธรรมนูญนั้น กระผมยังไม่อยากจะพูดว่าเรื่องพรรคการเมืองควร
 จะมีกฎเกณฑ์อย่างไร สมาชิกควรจะมีการแต่งตั้งจำนวนเท่าไร เพราะ
 เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องรายละเอียด กระผมอยากจะกำหนดว่าในโลก
 นี้มีทฤษฎีอยู่ 2 ทฤษฎีเท่านั้นที่เป็นหลายข้อยู่ 2 ข้าง ข้างหนึ่งคือ
 ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประเทศที่เขาพัฒนามาเป็นระยะเวลา
 แล้ว พื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยนั้นจึงมีพรรคการเมืองหลาย
 พรรครวมทั้งระบบควบคุม นอกกระบบหรือในระบบสำหรับพรรคการเมือง
 หรือนักการเมืองนั้นด้วย ระบอบอย่างนี้แน่นอนครับก็หลาย ๆ ท่านผู้มี
 เกียรติย่อมทราบแน่ครับ ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศสแต่อย่าลืม
 ว่าเขาพัฒนากันมาเป็นเวลาพันปี กับอีกด้านหนึ่งของระบอบนั้นใช้ระบบ
 พรรคการเมืองพรรคเดียว ทำไมประเทศเหล่านี้จึงใช้ระบบสภาพ
 ของประเทศที่กำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนาว่า ประเทศเหล่านี้จะต้องมี
 กรอบของการนำด้วยระบบพรรคการเมืองพรรคเดียว ดังนั้นในลักษณะ
 2 ด้านของระบอบการปกครอง หรือกลไกที่แตกต่างกัน เราควรจะ
 วางตรงไหนร่างรัฐธรรมนูญของเรา ขณะนี้เราวางกรอบของเราไว้
 ในรูปของประเทศอารยะฝ่ายตะวันตก เราวางกรอบของเราอย่างนั้น
 ด้วยมุ่งหมายจะสร้างระบบพรรค ความจริงแล้วเรายังไม่พ้นจากการ

ลอกเลียนแบบเรายังคงลอกเลียนแบบฝ่ายตะวันตกอยู่ เป็นแต่เพียง
 ว่าเราค่อนข้างอายเราก็เลยจะกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อที่จะให้พรรคการเมือง
 นั้นเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเกิดจริงหรือไม่และด้วยเหตุนี้เองหลาย ๆ
 ท่านจึงสงสัยว่าเกิดจริงหรือไม่ ถ้าวางกรอบพรรคการเมืองอย่าง
 ท่านกรรมาธิการข้าง ๆ กระทบคือ อาจารย์น้อยล ๑ ได้วางไว้ว่า
 จะต้องส่งสมาชิกสมัครเท่านั้น จะต้องได้มาเท่านั้น นั้น และถ้าเกิด
 การคอร์รัปชันภายในพรรค เพราะว่าพรรคนั้น มีอำนาจและ พื้นฐาน
 นักการเมืองของเรายังไม่พอ การควบคุมนอกระบบ หนังสือพิมพ์ก็ดี
 หรือประชาชนก็ยังไม่ติดตามควบคุมนักการเมืองไม่ได้ นักการเมือง
 เหล่านี้จะใช้ที่ประชุมภายในพรรคนั้น สร้างระบบคอร์รัปชันต่าง ๆ
 เหมือน ๆ กับที่จะสร้างในสภาพที่เคยสร้างมาแล้ว อันตรายอย่าง
 นี้ยังมีอยู่ จริงอยู่เราอาจจะไม่มีประสบการณ์ เพราะเรายังไม่
 เคยลอง แต่ถ้าหากเกิดขึ้นแล้วเราจะไม่มีความรู้เลยว่าภายในพรรคนั้น
 คอร์รัปชันอะไรบ้าง หรือชื่อเสียงอะไรบ้าง เพื่อที่จะขึ้นสู่อำนาจ
 ภายในพรรค และใช้อำนาจภายในพรรคตามกลไกที่เราวางไว้
 เข้าควบคุมประเทศ หรือใช้อำนาจในการที่จะซ่อนผลประโยชน์
 ส่วนตัวไว้ เนื่องจากจุดอ่อนของระบบฝ่ายเสรีประชาธิปไตย ประเทศ
 อีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามจึงได้สร้างระบบพรรคการเมืองพรรค
 เดียวขึ้น และนำไปสู่ระบบเผด็จการโดยสมาชิกพรรคการเมือง ถ้า
 หากว่าวิเคราะห์สภาพสังคมวิทยาของเมืองไทย สังคมของเราเองนั้น
 เราจะวางอยู่ตรงไหนตั้งนั้นจึงมีทางสายกลางซึ่งหลาย ๆ ประเทศใช้
 กระทบไม่จำเป็นจะต้องระบุชื่อก็คือ โกเต็คดีโมเครซี (Guided
 democracy) เราจะใช้ทฤษฎีไหนในการวางรัฐธรรมนูญของเรา
 ขณะนี้รัฐธรรมนูญของเราั้น กระทบคิดว่าเรายังลอกเลียนแบบ
 รัฐธรรมนูญของประเทศอารยะเรายังคงวางพื้นฐานอยู่ว่าเราจะพัฒนา
 ระบบพรรคหลาย ๆ พรรคขึ้นมาให้ได้ แต่ว่าจะทันใจหรือไม่ ในเมื่อ
 ประเทศข้าง ๆ ของเรานี้เขาใช้ระบบสังคมวิทยาวิเคราะห์แล้ว และ

เขาใช้ระบบพรรคการเมืองพรรคเดียว ดังนั้นจึงเป็นเรื่องของการ
 ซึ่งเวลาในการพัฒนา ใครจะพัฒนาได้เร็วกว่ากัน ด้วยเหตุนี้เอง
 กระทบจึงขอทราบเรียนท่านสมาชิกว่า เราจะต้องวิเคราะห์ทั้งจุดอ่อน
 และจุดแข็งระบอบประชาธิปไตยในแง่จุดอ่อนอยู่ที่ไหน เราขึ้นอยู่กับสังคม
 ที่เป็นประชาธิปไตยโดยนัยประกอบด้วยกลุ่มชนซึ่งขัดแย้งผลประโยชน์ซึ่งกัน
 และกัน เพราะฉะนั้นจุดอ่อนของสังคมประชาธิปไตยก็คือการขัดแย้ง
 ผลประโยชน์ ในประเทศที่อารยะแล้วนั้น การขัดแย้งผลประโยชน์นั้น
 สามารถแก้ไขหรือสามารถประนีประนอมกันได้ด้วย เหตุผลแต่ใน
 ประเทศยังไม่ถึงขั้นที่จะเข้าใจปัญหาเหล่านี้ การขัดแย้งนั้นจะรุนแรง
 ขึ้น ยกตัวอย่างที่เราเห็นกันอยู่ทุกวันนี้ท่านอาจจะไม่คิด แต่กระทบ
 คิดอยู่เสมอว่าปัจจุบันนี้ความเห็นที่ปรากฏในสื่อมวลชนต่างๆ นั้นจะเน้น
 ให้เราเห็นประโยชน์แต่ละกลุ่ม สิ่งเหล่านี้เป็นอาวุธอย่างหนึ่งในทาง
 การเมือง ท่านอาจจะคิดว่าทุกคนนี้มีความโลภ กระทบเองก็มีความ
 โลภ ถ้ารัฐบาลจะให้กระทบขึ้นเงินเดือนกระทบก็อยากจะได้ขึ้น แต่ว่า
 การที่จะให้กระทบขึ้นเงินเดือนนั้นสอดคล้องกับสภาพของสังคม หรือก่อ
 ให้เกิดปัญหาในทางสังคมหรือไม่ ข้าราชการต่างๆ นั้นขึ้นเงินเดือนกัน
 แต่ละกลุ่มเห็นหรือไม่ครับ เมื่อแต่ละกลุ่มแล้ว ผลก็คืออาจจะนำไปสู่
 เรื่องค่าแรงหรือเรื่องอะไรก็ตามนะครับ จะขึ้นกันคนละที่ อันนี้เป็น
 อาวุธในทางการเมืองเราเองนั้นไม่ว่าจะเป็นข้าราชการทหาร ตำรวจ
 หรือว่าพลเรือน กระทบเองก็อยากขึ้นครับ และไม่ใช่ว่าเป็นหน้าที่ของ
 กระทบที่จะให้ขึ้น หรือไม่ให้ขึ้น หน้าที่รัฐบาลจะต้องพิจารณาว่า เป็น
 การสมควรหรือไม่เพราะฉะนั้นแล้วเราจะเข้าสู่ระบบที่เป็นหลุมในทาง
 การเมือง ก็คือการยกให้กลุ่มชนแต่ละกลุ่มนั้น โลกโดยไร้เหตุผลหรืออย่าง
 กรณีที่เมื่อก่อนท่านสมาชิกกล่าว กรณีเลิกวันหยุดชดเชย ข้าราชการนั้น
 เงินเดือนน้อยกว่าพนักงานรัฐวิสาหกิจ 25 เปอร์เซ็นต์ ข้าราชการนั้น
 พวกสวัสดิการทั้งหลายน้อยกว่ารัฐวิสาหกิจมากวันหยุดชดเชยนั้นสำหรับ
 ข้าราชการนั้นเลิกไปนานแล้ว แต่เพราะเหตุใดจึงมีประเด็นต่างๆ

ในหน้าหนังสือพิมพ์ที่จะยกเรื่องวันหยุดชดเชยนั้นเป็นเรื่องสำคัญ เราขึ้นอยู่กับว่าสังคมของเราจะรอดต่อเมื่อเราทำงาน ถ้าหากว่าเรามีรายได้ไม่พอเป็นเรื่องที่รัฐจะช่วย แต่ว่าเรื่องวันหยุดชดเชยนั้นเป็นเรื่องธรรมดาจนกระทั่ง ซึ่งไม่น่าจะเป็นประเด็น ถ้าหากเราคิดว่าสิ่งที่เรากล่าวอ้างกันว่า เพื่อความเป็นธรรมแก่สังคมลองคิดดูที่ว่าข้าราชการขณะนี้อยู่ 400,000 คน ซึ่งเงินเดือนน้อยกว่าพนักงานรัฐวิสาหกิจสวัสดิการกล่าวโดยส่วนรวมแล้วน้อยกว่าทำไมเขาเหล่านั้น จึงไม่เรียกร้องวันหยุดชดเชยบ้างดังนั้น สิ่งที่เป็นจุดอ่อนในสังคมประชาธิปไตยคือ ความโลภของมนุษย์ ความโลภของมนุษย์นั้นจำเป็นที่จะต้องมีการจำกัดด้วยเหตุด้วยผล ผู้ที่จะรับผิดชอบคือรัฐบาล เมื่อเรารู้จุดอ่อนแล้ว กระทบก็อยากจะเรียกว่า เราจะวางระบบรัฐธรรมนูญนั้นทางไหน สำหรับกระผมเองนั้นมีแนวโน้มว่าเราควรที่จะวางในทางสายกลาง ซึ่งขณะนี้เรายังไม่อยู่ในทางสายกลาง...กระผมมองระบบรัฐธรรมนูญเห็นว่าเมื่อทางสายกลางที่จะใช้นั้น มีอยู่สิ่งนั้น คือ โกงแต่ดีไม่โกงซึ่งจริงอยู่ โกงแต่ดีไม่โกงนั้น อาจจะต้องสร้างหลายระยะ มีเงื่อนไข 2 ประการ ที่จำเป็นอย่างยั้งที่จะต้องสร้างระบบประชาธิปไตย โดยมีการนำ คือ 1. ต้องมีแกนนำ 2. แกนนำนั้น จะต้องสุจริตใจเงื่อนไข 2 ประการนี้ เป็นเงื่อนไขอันจำเป็นที่จะทำให้ประเทศเรารอดพ้นได้ ความอยู่รอดของเราอยู่ตรงนั้น..."³⁹

จากการอภิปรายในครั้งนี้ ศจ.ดร.อมร จันทรสมบูรณ์ ได้ชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยในขณะนี้ ควรที่จะได้มีการพัฒนาระบบพรรคการเมือง ให้พรรคการเมืองมีประสิทธิภาพ มีความเข้มแข็ง เป็นสถาบันหลักทางการเมืองเพื่อมาส่งเสริม สนับสนุน การปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น ท่านจึงเห็นว่าควรที่จะให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2521 กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องสังกัดพรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่ง

³⁹ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา; รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 35 วันพฤหัสบดีที่ 13 กรกฎาคม 2521 หน้า 33-39

จากรายงานการประชุมสมานัตินิติบัญญัติแห่งชาติ ในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 จะพบว่าได้มีการอธิบายทั้งในเชิงสนับสนุนให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งรวมทั้งต้องให้พรรคการเมืองที่สมาชิกจะเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งได้ต้องส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พึงมีได้ในการเลือกตั้งครั้งนั้น และมีทั้งพวกที่คัดค้านไม่เห็นด้วยโดยพวกผู้สนับสนุนมีเหตุผลต้องการที่จะพัฒนาสถาบันพรรคการเมือง ให้มีความเข้มแข็งรวมทั้งต้องการจัดปัญหาอันเป็นจุดอ่อนจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ในการที่นักการเมืองในครั้งนั้นไปจัดตั้งพรรคการเมืองกันเอง โดยไม่ได้มุ่งหวังที่จะส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง ในนามของพรรคเพียงมุ่งหวังให้ตนเองหรือพรรคพวกไม่ก็คนได้รับเลือกตั้งเท่านั้น ดังนั้นแนวความคิดในการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 จึงได้วางแนวทางในเรื่องของจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งที่พรรคการเมืองจะต้องส่งสมัครด้วย ส่วนพวกที่คัดค้านมีเหตุผลว่าในเรื่องดังกล่าวนั้นเป็นการขัดต่อความเป็นประชาธิปไตย ทั้งในเรื่องของการบังคับให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมือง และบังคับให้พรรคต้องส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พึงมีได้ในการเลือกตั้งในครั้งนั้นและยังถือว่าเป็นการขัดขวางผู้ที่มีความรู้ความสามารถแต่ขาดแคลนกำลังทรัพย์เข้าไปสมัครรับเลือกตั้ง พร้อมทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มนายทุนเข้ามาสมัครรับเลือกตั้งแต่อย่างใดก็ตาม เมื่อมีการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 โดยสมานัตินิติบัญญัติแห่งชาติ สมานัตินิติบัญญัติแห่งชาติก็ได้กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติในเรื่องการสังกัดพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่พรรคเดียว พร้อมกันนั้นพรรคการเมืองที่สมาชิกจะเป็น ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้ต้องเป็นพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งหมดกัน ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดที่จะพึงมีได้ในการเลือกตั้งครั้งนั้นโดยกำหนดไว้ใน มาตรา 94 และมาตรา 95 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521⁴⁰

แต่ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 จะได้วางหลักคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นเช่นนั้นก็ตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ก็ได้มีบทเฉพาะกาล มาตรา 204 มาตรา 205 ได้กำหนดมิให้นำบทบัญญัติมาตรา 94(3)

⁴⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มาตรา 94, มาตรา 95

มาตรา 95 มาบังคับใช้แก่การเลือกตั้งจนกว่าจะครบกำหนด 4 ปีนับแต่วันแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา โดย
 มาตรา 204 และมาตรา 205 ได้วางหลักไว้ดังนี้

"...มาตรา 204 ในวาระเริ่มแรกเมื่อใช้รัฐธรรมนูญแล้ว

(1) มิให้นำบทบัญญัติมาตรา 90 วรรคสอง มาตรา 91วรรคหนึ่งมาตรา 94(3)
 มาตรา 95 และมาตรา 103(7) และ(9) มาใช้บังคับแก่การเลือกตั้งการดำรงตำแหน่งและการ
 สิ้นสุดแห่งสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญนี้

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะกระทำโดยวิธีรวมเขตหรือแบ่งเขตให้เป็น
 ไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิออกเสียง
 ลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น

(2) มิให้นำบทบัญญัติ มาตรา 79 มาตรา 105 และมาตรา 139 วรรคสามมา
 ใช้บังคับแก่การแต่งตั้งการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร
 และการตั้งกรรมาธิการสามัญ

(3) มิให้นำบทบัญญัติ มาตรา 148 มาตรา 149 เฉพาะการห้ามที่บัญญัติไว้ใน
 มาตรา 97(1) และ (3) และมาตรา 167 มาใช้บังคับแก่การดำรงตำแหน่งของรัฐมนตรีและ
 ข้าราชการเมืองอื่น

(4) มิให้นำบทบัญญัติมาตรา 125 วรรคสอง และมาตรา 194 (1) เฉพาะที่
 เกี่ยวกับพรรคการเมืองมาใช้บังคับในการเสนอร่างพระราชบัญญัติและการเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่ม
 เต็มรัฐธรรมนูญ

(5) การเสนอร่างพระราชบัญญัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้กระทำได้ก็ต่อ
 เมื่อมีคำรับรองของคณะกรรมการวิสามัญวินิจฉัยร่างพระราชบัญญัติซึ่งมีจำนวนสิบเจ็ดคนโดยคณะ
 รัฐมนตรีแต่งตั้งสามคน วุฒิสภาแต่งตั้งหกคน และสภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้งแปดคน เอกสิทธิ์ที่บัญญัติ
 ไว้ในมาตรา 114 นั้น ให้คุ้มครองถึงบุคคลผู้กระทำหน้าที่ตาม (5) ด้วย

มาตรา 205 เมื่อครบกำหนดสี่ปีนับแต่วันแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา ตามมาตรา 201
 แล้วให้บทบัญญัติแห่งมาตรา 203 และมาตรา 204 เป็นอันยกเลิกเว้นแต่มาตรา 204 (3) ให้มีผล
 ใช้บังคับต่อไปจนกว่าคณะรัฐมนตรีที่ตั้งขึ้นใหม่ภายหลังจากนั้นจะเข้ารับหน้าที่..."⁴¹

⁴¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มาตรา 204 มาตรา 205

ซึ่งจากบทเฉพาะการของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 นี้เองทำให้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวนี้ถูกมองว่าไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงและมีผลทำให้การเลือกตั้งภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ในช่อก่อนครบกำหนด 4 ปีนับแต่วันแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่จำเป็นต้องสังกัดพรรคการเมืองได้ก็ได้และภายใต้การปกครองโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 นั้นได้มีการจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปทั้งหมด 4 ครั้ง คือการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 12 เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2522 การเลือกตั้งครั้งที่ 13 เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2526 การเลือกตั้งครั้งที่ 14 เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 และการเลือกตั้งครั้งที่ 15 เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 โดยการเลือกตั้งครั้งที่ 12 และครั้งที่ 13 เป็นการเลือกตั้งที่ยังคงอยู่ในข้อบังคับของบทเฉพาะกาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มีผลทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งครั้งที่ 12 (เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2522) และครั้งที่ 13 (เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2526) จะสังกัดพรรคการเมืองหรือไม่ก็ได้ อย่างไรก็ตามผลการเลือกตั้งครั้งที่ 12, 13, 14 และ 15 ปรากฏผลรายละเอียดการเลือกตั้ง ดังตารางที่ 8 ดังนี้

ตารางที่ 8 รายละเอียดผลการเลือกตั้ง ครั้งที่ 12 - 15 อาศัยอำนาจตาม
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี ที่เลือกตั้ง	จำนวนผู้มีสิทธิ เลือกตั้ง	จำนวนผู้มีสิทธิ		จำนวนพรรคการเมือง			จำนวนผู้สมัคร		จำนวน ส.ส.			หมายเหตุ	
			จำนวน	ร้อยละ	ทั้งหมด	ส่ง	ได้	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง		รวม
12	22 เม.ย. 2522	20,927,965	9,328,413	44.57	46	39	15	1,564	45	1,609	271	8	279	สมัครใหม่ สังกัดพรรค 488 คน
13	18 เม.ย. 2526	24,224,470	12,295,339	50.76	23	14	10	1,824	54	1,880	311	13	324	สมัครใหม่ สังกัดพรรค 412 คน
14	27 ก.ค. 2529	26,160,100	16,070,957	61.43	20	16	15	3,451	362	3,813	335	12	347	-
15	22 ก.ค. 2531	26,658,638	16,944,931	63.56	19	17	15	3,246	366	3,612	347	10	357	-

ที่มา : กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง

14. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวมีเพียง 33 มาตรา ไม่ได้วางหลักเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่จัดทำรัฐธรรมนูญ มีคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 มีระยะเวลาที่ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2534 ถึงวันที่ 9 ธันวาคม 2534 รวม 10 เดือน ภายหลังจากที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ได้ทำการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดิน ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 แล้วจึงได้มีการประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2534 ชั่วคราวเพื่อเป็นกติกาในการปกครองประเทศ ในระหว่างที่มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

15. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ซึ่งก็ได้แก่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่ได้เริ่มใช้มาตั้งแต่วันที่ 9 ธันวาคม 2534 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในขณะนั้นถึงฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2538) เรียกว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ได้มีแนวความคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งและการสังกัดพรรคการเมืองที่คล้ายกับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 แต่ได้มีการปรับปรุงบางประการกล่าวคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ได้มีการปรับแก้กรณีจำนวนสมาชิกที่พรรคการเมืองจะต้องส่งเข้าสมัครกล่าวคือตามมาตรา 99 ได้กำหนดไว้ว่า "...สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกจำนวนสามร้อยหกสิบคน..."⁴² และในมาตรา 106 ได้กำหนดไว้ว่า "...พรรคการเมืองที่สมาชิกจะเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งได้ต้องเป็นพรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมดรวมกันไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบคน..."⁴³ ซึ่งคิดเป็นจำนวนผู้สมัครที่พรรคการเมืองจะต้องส่งลงสมัครในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งหนึ่งประมาณ 1 ใน 3 ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พึงมีได้ในการเลือกตั้งนั้น แต่อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวก็ยังคงสอดคล้องและยืนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521

⁴² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 99

⁴³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 106

แนวความคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมือง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ได้วางหลักไว้ในมาตรา 105 และมาตรา 106 กล่าวคือ

"...มาตรา 105 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นผู้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

(1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าว ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย

(2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

(3) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา 106 หรือพรรคการเมืองตามมาตรา 115 พรรคสอง พรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว และ

(4) มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(ก) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง

(ข) เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง หรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดนั้น

(ค) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

(ง) เคยศึกษาเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสองปีการศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

มาตรา 106 ในการเลือกตั้งทั่วไป พรรคการเมืองที่สมาชิกจะเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา 105(3) ได้ ต้องเป็นพรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมดรวมกันไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบคน และในแต่ละเขตเลือกตั้งที่พรรคการเมืองดังกล่าวส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งพรรคการเมืองต้องส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งให้เท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น

เมื่อพรรคการเมืองใดส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งแล้ว พรรคการเมืองนั้นหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองนั้น จะถอนการสมัครรับเลือกตั้งมิได้

เมื่อพรรคการเมืองใดได้ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งตามจำนวนตามพรรคหนึ่งแล้วแม้ภายหลังจะปรากฏว่าจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองนั้น ได้ลดลงไปจนไม่ครบจำนวนไม่ว่าเพราะเหตุใด ๆ ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งครบจำนวนตามพรรคหนึ่งแล้ว ..."⁴⁴

ต่อมาเมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงเรื่องคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งอีก แต่ยังคงแนวความคิดว่าต้องให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมืองเพียงแต่ลดจำนวนของสมาชิกที่พรรคจะต้องส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งลง จากที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 106 ว่า "...พรรคการเมืองที่สมาชิกจะเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งได้ต้องเป็นพรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมดรวมกันไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบคน..." แก้ไขเป็น "...พรรคการเมืองที่สมาชิกจะเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งได้ต้องเป็นพรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมดรวมกันไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดที่จะพึงมีได้ในการเลือกตั้งครั้งนั้น..." ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 มาตรา 111 และมาตรา 112 ความว่า

"...มาตรา 111 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

(1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าว ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย

(2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

(3) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้ง

ตามมาตรา 112 หรือพรรคการเมืองตามมาตรา 121 วรรคสอง พรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว

⁴⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 105 มาตรา 106

(4) มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- (ก) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้ว เป็นเวลาดำเนินการไม่น้อยกว่าหนึ่งปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง
- (ข) เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งหรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดนั้น
- (ค) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง
- (ง) เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาดำเนินการไม่น้อยกว่าสองปีการศึกษา
- (จ) เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาดำเนินการไม่น้อยกว่าสองปี

มาตรา 112 ในการเลือกตั้งทั่วไปพรรคการเมืองที่สมาชิกจะเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา 111(3) ได้ต้องเป็นพรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมดรวมกันไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดที่จะพึงมีในการเลือกตั้งนั้นและในแต่ละเขตเลือกตั้งที่พรรคการเมืองดังกล่าวส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้ง พรรคการเมืองต้องส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งให้ครบจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในเขตเลือกตั้งและจะส่งได้คณะเดียวในเขตเลือกตั้งหนึ่งเขต

เมื่อพรรคการเมืองใดส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งแล้ว พรรคการเมืองนั้นหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองนั้น จะถอนการสมัครรับเลือกตั้งมิได้

เมื่อพรรคการเมืองใดได้ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งครบจำนวนตามพรรคหนึ่งแล้ว แม้ภายหลังจะปรากฏว่าจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองนั้นได้ลดลงไปจนไม่ครบจำนวนตามพรรคหนึ่งแล้ว..."⁴⁵

อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ ประเทศไทยเราได้มีการใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 เป็นต้นมาได้มีการดำเนินการจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปทั้งหมด 3 ครั้ง

⁴⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม

โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 มาตรา 111, มาตรา 112

ซึ่งเป็นการเลือกตั้งภายใต้ข้อบังคับของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ก่อนแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) 2 ครั้ง คือการเลือกตั้งครั้งที่ 16 เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 และการเลือกตั้งครั้งที่ 17 เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2535 และเป็นการเลือกตั้งภายใต้ข้อบังคับของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ การเลือกตั้งครั้งล่าสุดคือครั้งที่ 18 เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538

ปรากฏผลรายละเอียดการเลือกตั้ง ดังตารางที่ 9 ดังนี้

ตารางที่ 9 รายละเอียดผลการเลือกตั้ง ครั้งที่ 16-18 อาศัยอำนาจตาม
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534
และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	จำนวนมาใช้สิทธิเลือกตั้ง	จำนวนพรรคการเมือง			จำนวนผลสัมฤทธิ์			จำนวน ส.ส. หมายเหตุ			
				จำนวน	ร้อยละ	ทั้งหมด	สง	โต	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
16	22 มี.ค. 2535	32,425,777	19,216,466	59.24	21	18	11	295	2,256	2,851	348	12	360
17	13 ก.ย. 2535	31,901,722	19,622,332	61.61	16	13	11	2,175	242	2,417	345	15	360
18	2 ก.ค. 2538	37,817,983	23,462,746	62.04	20	14	11	2,130	242	2,372	367	24	391

ที่มา : กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง

ข้อมูลการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญแต่ละฉบับที่ได้นำเสนอมาข้างต้น เราจะเห็นได้ว่าประเทศไทยเราได้มีความพยายามที่จะพัฒนาการเมืองการปกครองอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วงที่มีการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรก ที่คณะผู้ร่างรัฐธรรมนูญ ได้พยายามเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสังกัดพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง และแนวความคิดดังกล่าวได้เป็นที่ยอมรับกันเรื่อยมาของคณะผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับต่อๆ มา ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 ต่างก็ยึดถือแนวความคิดดังกล่าว เนื่องจากมีแนวความคิดที่สอดคล้องตรงกันในเรื่องของความต้องการที่จะพัฒนาสถาบันพรรคการเมืองของไทย ให้มีความเข้มแข็งมีความเป็นปึกแผ่น สามารถเป็นสถาบันหลักทางการเมืองไทย ตลอดจนต้องการให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้มีวินัย อยู่ภายใต้กรอบระเบียบของพรรคการเมือง มาตราการอันเป็นกลไกที่จะสร้างระบบพรรคการเมืองดังกล่าว นับได้ว่าเป็นความมุ่งหวังอย่างหนึ่งของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพราะการสร้างพรรคการเมืองให้เข้มแข็งนั้นจะเป็นผลให้พัฒนาการทางการเมืองของไทยก้าวหน้ายิ่งขึ้น ตลอดจนมีผลต่อการจัดตั้งรัฐบาลในระบบรัฐสภาให้มั่นคงยิ่งขึ้น การตัดสินใจของคณะรัฐมนตรี หรือรัฐบาล ในเรื่องของนโยบายการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ก็จะเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เพราะมีเสียงข้างมากในสภาและได้รับการสนับสนุนอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดดังกล่าวจะมีผลต่อพัฒนาการทางการเมืองของไทยเรามากน้อยเพียงใด และจะเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยในครั้งนี้หรือไม่ อย่างไร ผู้วิจัยจะได้นำเสนอไว้ในบทวิเคราะห์ ซึ่งเป็นบทที่ 4 ต่อไป